

MAATALOUDEN TUTKIMUSKESKUS
MAANVILJELYSKEMIAN JA -FYSIKAN LAITOS

TIEDOTE N:o 16

INTO SAARELA JA PAAVO ELONEN:
FOSFORILANNOITUKSEN PORRASKOKEET 1977—1981

JOKIOINEN 1982
ISSN 0356-7710

MAATALOUDEN TUTKIMUSKESKUS

MAANVILJELYSKEMIAN JA -FYSIIKAN LAITOS

TIEDOTE N:o 16

INTO SAARELA JA PAAVO ELONEN:

FOSFORILANNOITUKSEN PORRASKOKEET 1977-1981

31600 JOKIOINEN
PUH. 916-133 33

ISSN 0356-7710

Sisällysluettelo	sivu
Esipuhe	
Tiivistelmä	4
Johdanto	6
Aineisto ja menetelmät	7
Kenttäkoesuunnitelmat ja kokeiden viljely	7
Näytteiden otto ja analysointi	11
Koepaikkojen maaperä	12
Tulokset	15
Nurmen kuiva-ainesadot	15
Viljan jyväsadot	18
Satojen fosforisisältö	23
Maan fosforitilan kehitys	24
Muut ravinteet nurmikokeiden sadoissa ja maassa	27
Tarkastelu	28
Tulosten vertailu aikaisempiin koetuloksiin	28
Heinänurmen ja viljan fosforilannoitus	31
Kirjallisuutta	34
Taulukot 4-18	37-55

Esipuhe

Tämän laajan ja edelleen jatkuvan koesarjan toteuttamiseen ovat osallistuneet hyvin monet henkilöt. Itse asiassa tekijöiksi voitaisiin nimetä noin 20 henkilöä.

Koeasemien johtajien panos on ollut painava, sillä pääosa tavallista vaativammista kokeista on hoidettu koeasemilla. Erityisen kiitoksen ansaitsee Lounais-Suomen koeaseman johtaja Jaakko Köylijärvi, joka on osallistunut koesarjojen suunnitteluun ja joka on perustanut koeasemalleen useita porraskokeita.

Koekenttien maa-analyysit on tehty maantutkimuslaitoksessa tohtori Jouko Sippolan johdolla. Suuri maa-analyysimäärä käsittää normaalien rutiinianalyysien lisäksi joukon erikoisanalyyseja. On tarkoitus, että tohtori Sippola vielä täydentää näitä analyyseja AL-menetelmällä ja mahdollisesti myös EUF-menetelmällä sekä osallistuu tulosten julkaisemiseen. Tulokset on laskettu laskentatoimistossa maisteri Liisa Mattilan johdolla.

Maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksella tutkimukseen ovat alkuvuosina osallistuneet myös lisensiaatit Jorma Kähäri ja Hilikka Tähtinen, edellinen kasvianalyyseistä, jälkimmäinen laitoksen kiinteistä koekentistä vastaavana tutkijana. Myös heille, samoin kuin laitoksen tekniselle henkilökunnalle suuren kasvianalyysimäärän ja Jokioisten kokeiden taidokkaasta suorittamisesta, lämmin kiitoksemme.

Jokioisissa helmikuussa 1982

Into Saarela¹⁾

Paavo Elonen²⁾

---

1) Jokioisten kokeiden hoidosta sekä kaikkien porraskokeiden kasvianalyyseistä vastaava tutkija ja julkaisun käsikirjoituksen laatija

2) Koesarjojen suunnittelija ja kokeiden alkuunpanija

TIIVISTELMÄ

Suomen peltojen fosforitila parani nopeasti 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa runsaan lannoituksen seurauksena. Ravinteiden hyväksikäyttöä tehostava sijoituslannoitustekniikka omaksuttiin yleiseen käyttöön 1970-luvun puoliväliin mennessä. Kun viljelytekniikka oli muutenkin kehittynyt ja satotaso noussut, lannoitussuosituksia ei enää voitu antaa vanhoihin koetuloksiin nojautuen.

Nykyaikaista viljelytekniikkaa ja nykyistä peltojen ravinnetilaa vastaavan taloudellisesti edullisimman fosforilannoituksen selvittämiseksi aloitettiin vuonna 1977 laaja tutkimus. Maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen ja koeasemien toimesta perustettiin monivuotinen koesarja, jonka tavoitteena on fosforilannoitussuositusten tarkistaminen nykytilannetta vastaaviksi. Kokeissa verrataan 15 fosforikilon portain nousevia lannoitustasoja välillä 0-60 kg fosforia hehtaarille. Perustetut 36 koetta edustavat fosforitilaltaan hyvin Suomen nykyisiä viljelymaita. Tässä neljän ensimmäisen koevuoden välitiedotteessa on saatu seuraavat päätulokset:

1. Pienin fosforiannos lisäsi nurmen kuiva-ainesatoa 390 kg/ha eli viisi prosenttia. Fosforilannoituksen lisääminen 15:stä 60 kiloon lisäsi satoa edelleen 5 %. Taloudellisesti fosforilannoituksen lisääminen 15 kilosta ei ollut välittömän sadonlisäyksen perusteella kannattavaa kuin muutamassa tapauksessa. Eri vuosien tulosten mukaan edullisin fosforilannoitustaso nousee vuosien mittaan.

2. Sijoituslannoituksena annettu superfosfaatti lisäsi keskimäärin jyväsatoa 100, 100, 200 ja 240 kg/ha fosforimäärien ollessa 15, 30, 45 ja 60 kg/ha. Sadonlisäykset olivat ohralla huomattavasti suurempia kuin kauralla ja kivennäismailla suurempia kuin turvemaille. Ohralla kivennäismailla kolmantena ja neljäntenä koevuonna saadut keskimääräiset (11 satoa) jyväsadon lisäykset olivat pienimmältä suurimmalle lannoitusportaalle 190, 320, 330 ja 390 kg/ha.

Taloudellisesti edullisin rehuohran fosforilannoitus nykyisillä hintasuhteilla on kolmannen ja neljännen koevuoden tulosten mukaan keskimäärin 20 kiloa fosforia hehtaarille. Viljavuuspalvelun nykyisiin lannoitussuosituksiin verrattuna tämä vastaa noin 30 % eli yhtä viljavuusluokkaa alemmaa tasoa. Myöhempinä vuosina edullisin lannoitus saattaa nousta jonkin verran suuremmaksi kuin 3-4 vuonna. Leipäviljan ja mallasohran taloudellisesti edullisin fosforilannoitus on jonkin verran korkeampi mutta kauran huomattavasti alempi kuin rehuohran.

3. Viljavuusanalyysillä määritetty maan "helppoliukoinen" fosfori osoitti fosforilannoitustarpeen viljalla huomattavasti paremmin kuin aikaisemmissa kokeissa. Tämä johtui ilmeisesti suurelta osin käytetystä sijoituslannoitustekniikasta. Nurmikokeissa, joissa käytettiin pintalannoitusta, viljavuusanalyysi osoitti lannoittamatta viljellyn heinän fosforin saantia, mutta ei fosforilannoituksen aiheuttamaa sadonlisäystä merkittävästi.

Johdanto

Runsas fosforilannoitus perustuu Suomessa vanhoihin lannoituskokeisiin. Maamme maaperässä on luontaisesti hyvin vähän kasveille käyttökelpoista fosforia. Happamassa maassa aktiivisessa muodossa olevat rauta- ja alumiiniyhdisteet sitovat maahan lisättyä helppoliukoista fosforia voimakkaasti. Lujasta sitoutuminen maahan huonontaa helppoliukoisen fosforin käyttökelpoisuutta kasveille ja alentaa siten fosforilannoituksen hyväksikäyttöastetta.

Sitoutuminen maa-ainekseen estää toisaalta tehokkaasti fosforin huuhtoutumista. Maan läpi vajoavan veden mukana poistuu hienojakoista kivennäisainetta sisältävistä maista fosforia mitättömän vähän. Sadoissa pois kuljetetun määrän ylittävä osuus fosforilannoituksesta on kerääntynyt käytännöllisesti katsoen kokonaan maan kyntökerrokseen.

Suuret väkilannoitefosforimäärät ovat lisänneet myös maan kasveille käyttökelpoisia fosforivaroja. Happamaan ammoniumasetattiin uuttuvaa ns. helppoliukoista fosforia Suomen pelloissa on ollut keskimäärin Viljavuuspalvelu Oy:n tilastojen mukaan vuosina 1955-1960 5,4 mg/l, 1961-1965 5,0 mg/l, 1966-1970 7,7 mg/l, 1971-1975 10,7 mg/l ja 1976-1980 11,1 milligrammaa maa-litrassa (KURKI 1979 ja henkilökohtaisesti 1981).

Viljelymaiden yleisesti kohentuneen fosforitilan lisäksi vanhojen koetulosten soveltuvuutta lannoitussuositusten perustaksi huonontaa lannoitustekniikan kehittyminen. Nykyisin tavallinen lannoitteen multaaminen maahan rivitai kylvölannoittimella tehostaa ravinteiden hyväksikäyttöä ja pienentänee kasvien fosforinsaannin turvaamiseksi tarvittavia fosforimääriä.

Korkealle kohonnut lannoitefosforin hinta korostaa ajan tasalla olevien lannoitussuositusten merkitystä. Nykyinen koko maan keskimääräinen vuotuinen fosforilannoitus, 28 kg P/ha, maksaa peltohehtaaria kohti superfosfaatin vähittäishinnan mukaan (marraskuussa 1981) 250 mk. Valtakunnallisella tasolla on kysymys yli 500 miljoonan markan summasta. Fosforin osuus lannoituskustannuksista on noin 40 % eli suunnilleen yhtä suuri kuin typen osuus.

Nyky aikaista viljelytekniikkaa ja nykyistä peltojen ravinnetilaa vastaavan taloudellisesti edullisimman fosforilannoituksen selvittämiseksi käynnistettiin vuonna 1977 "fosforilannoituksen porraskokeet"-niminen tutkimus. Vuodes-

ta 1977 alkaen on perustettu kaikkiaan 36 monivuotista kenttäkoetta fosforitilaltaan erilaisille pelloille maan eri puolille. Kokeissa seurataan eri fosforilannoitustasojen vaikutusta tärkeimpien peltokasvien satoihin ja maan ravinnetilaan. Tavoitteena on maan fosforitilaan perustuvat lannoitussuosittukset, joita varten kehitetään lannoitustarpeen määrittämistä maa- ja satoanalyysitietojen avulla.

Kokeiden kesto aika on alkuperäisen suunnitelman mukaan kymmenen vuotta. Maanviljelyskemian ja -fysiikan osaston kiinteille koekentille perustetut nurmikokeet jouduttiin kuitenkin koetoiminnan uudelleenjärjestelyjen yhteydessä lopettamaan syksyllä 1979 kahden tai kolmen koevuoden jälkeen. Koeasemien kokeet ja Maanviljelyskemian ja -fysiikan osaston Jokioisten koekentille Tikkurilasta muuton jälkeen perustetut kokeet jatkuvat. Tässä tiedotteessa esitetään vuosien 1977-1980 tulokset sekä joitakin kesän 1981 satoja.

Aineisto ja menetelmät

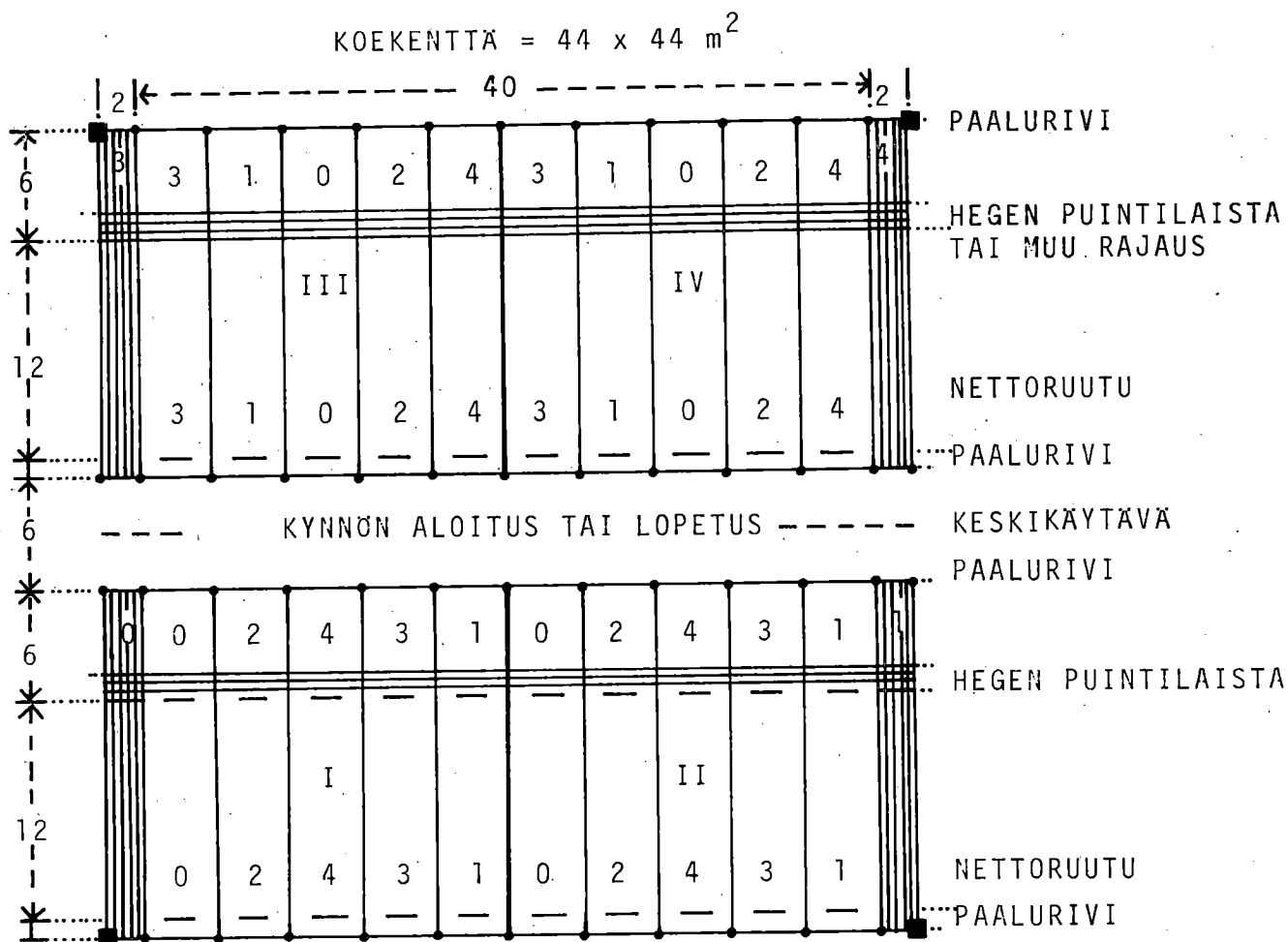
Kenttäkoesuunnitelmat ja kokeiden viljely

Koejäseninä kenttäkokeissa on viisi eri fosforilannoitustasoa. Vilja- ja nurmikokeissa fosforimäärä nousee 15 kilon portain nolasta kuuteenkymmeneen kiloon hehtaarille ja perunakokeissa 25 kilon portain nolasta sataan kiloon hehtaarille.

Koejäsenten sijoitus kentälle sekä vilja- ja nurmikokeissa käytettävät lannoitteet ja niiden määrät on esitetty kuvassa 1. Perunakokeissa (kuva 2) kaliumlannoitteena käytetään kaliumsulfaattia (362 kg = 150 kg K/ha). Avoviljelyssä superfosfaattiportaot ja kaliumlannoite mullataan rivilannoittimella tai yleisvannaskylvökoneella eri ajokerroilla. Oulunsalpietari mullataan erikseen tai sijoitetaan kylvön yhteydessä kylvölannoittimella. Nurmille superfosfaatti levitetään vuosittain keväällä, oulunsalpietari ja kalisuola kutakin satoa varten erikseen. Typpilannoitusohjeena on taloudellisesti optimaalinen määrä lakoviljaa välttämällä. Kiinteiden kenttien nurmilla typpilannoitus on ollut aina 80 kg N/sato.

Kahdessa Jokioisten viljakokeessa (kuva 3) on toisena koetekijänä kalkitus. Kalkitustasot nolla ja kymmenen tonnia kalkkikivijauhetta hehtaarille on sijoitettu pääruutuihin, jotka sisältävät osaruutuina eri fosforitasot

Fosforilannoituksen porraskoe

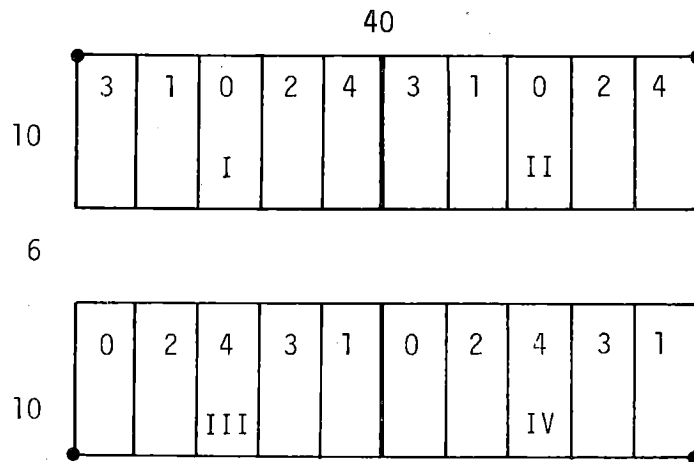
Koejäsen	P kg/ha	Superfosfaattia (8,7 % P) kg/ha
0	0	0
1	15	172
2	30	345
3	45	517
4	60	690

Lisäksi kaikille ruuduille:

Kalisuolaa 120 kg/ha = 60 kg K
(säilörehunurmille kutakin niitto-
kerta kohden)

Oulunsalpietaria määrä, joka on
mahdollisimman lähellä taloudel-
lista optimia (lakoviljaa pyri-
tään välttämään).

Kuva 1. Fosforilannoituksen porraskokeiden lannoituskäsittelyt ja koejäsenten sijoitus viljakokeissa. Nurmikokeet on tehty samalla koejärjestelyllä.

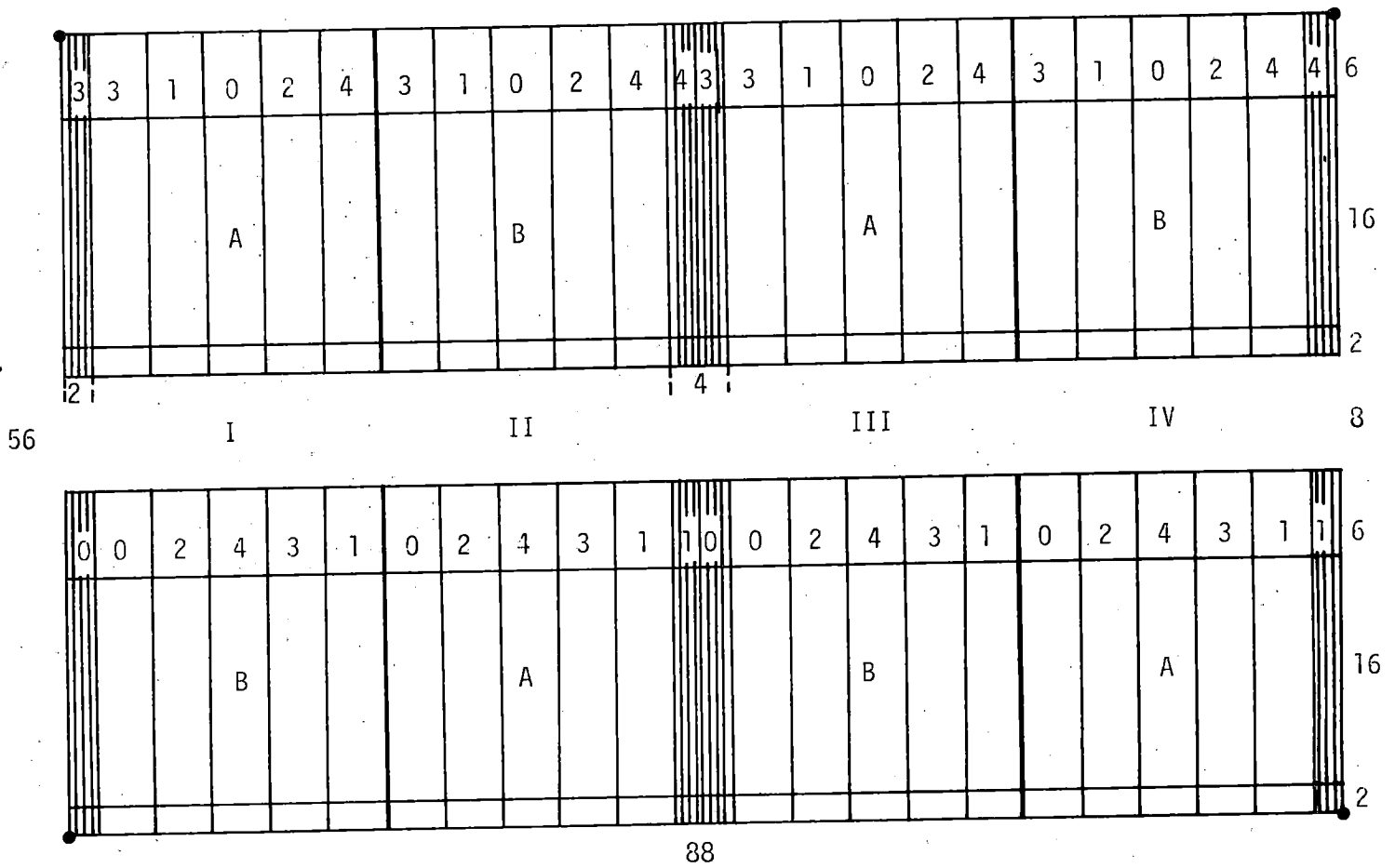

Fosforilannoituksen porraskoe perunalla

0 =	0 kg/ha P	=	0 kg/ha superfosfaattia (8,7 % K)
1 =	25 "	=	287 "
2 =	50 "	=	574 "
3 =	75 "	=	862 "
4 =	100 "	=	1149 "

N-lannoitus 90 kg/ha = 327 kg/ha oulunsalpietaria

Kuva 2. Fosforilannoitusportaajat ja niiden sijoitus perunakokeissa.

Fosforilannoituksen porraskoe II

A = kalkitsematon

B = kalkitus 10 t/ha syksyllä

0 = 0 kg/ha P = 0 kg/ha superfosf.

1 = 15 " = 172 " "

2 = 30 " = 345 " "

3 = 45 " = 517 " "

4 = 60 " = 690 " "

Kuva 3. Fosforilannoitus ja kalkitus sekä niiden sijoitus fosforilannoitus-kalkituskokeissa.

samalla tavalla ja samankokoisina ruutuina kuin pienempien kokeiden lohkot. Kalkitus suoritettiin ensimmäisen koevuoden syksyllä. Noin kaksi kolmannesta kalkista levitettiin ennen kyntöä ja loput routaantuneelle kynnöksele.

Kokeita viljellään mahdollisimman tarkasti nykyaikaista käytännön viljelyä vastaavalla tekniikalla. Oljet kynnetään silputtuina maahan omiin ruutuihin. Nettoruutujen päässä oleva jatke (kuvat 1 ja 3) mahdollistaa tasaisen olkikatteen koko nettoruudun pituudelle, kun olkien silppuaminen leikkuupuimurilla suoritetaan yhteen suuntaan ajaen.

Maan siirtyminen muokattaessa ruudulta toiselle saattaa aiheuttaa monivuotissa kokeissa koevirhettä. Reunavaikutuksen rajoittamiseksi koejäsenet on sijoitettu siten, että viereisten ruutujen fosforitasojen erotus on korkeintaan kaksi porrasta. Lisäksi muokattaessa varotaan maan kulkeutumista erityisesti ruutujen poikkisuunnassa.

Leikkuupuidut viljasadot punnitaan tuoreena tai kuivattuna ja lajiteltuna. Kosteusmäärityksen perusteella jyväsadot lasketaan 15 % kosteutta vastaaviksi. Nurmen sadot punnitaan tuoreena, ja kosteusmäärityksen perusteella lasketaan kuiva-ainesadot. Perunalla neljän metrin levyisellä bruttoruudulla olevista kuudesta rivistä kaksi keskimmäistä riviä muodostavat nettoruudun.

Näytteiden otto ja analysointi

Koekentistä otetaan maanäytteitä perustamisvuoden keväällä ja sen jälkeen kolmen kasvukauden välein syksyllä. Näytteet otetaan ruuduittain muokkauskerroksesta 0-20 (-30) senttimetrin syvyydestä ja jankosta 20-40 (30-45) senttimetrin syvyydestä. Kultakin ruudulta otetaan Oiva-kairalla viisi osanäytettä, joista 2/3-litran pahvirasia täyttyy. Korkeintaan 35^oC:en lämpötilassa kuivatetut maanäytteet jauhetaan puukiekolla pyöreäreikäisen seulalevyn ($\emptyset = 2 \text{ mm}$) päällä, jonka läpäissyt osa näytteestä otetaan analysoitavaksi.

Maanäytteistä määritetään pH, johtoluku, kalsium, kalium, magnesium ja fosfori viljavuustutkimuksessa käytettävällä ns. viljavuusanalyysillä: pH ja johtoluku mitataan vesilietteestä ja ravinteet määritetään hapanta ammoniumasettaattia uuttoneesteinä käyttäen (VUORINEN ja MAKITIE 1955). Myös vaikealiukoinen ns. varasto- eli reservifosfori määritetään 2-molaarisella suolahapolla uuttaen samalla tavalla kuin viljavuustutkimuksessa. Muokkauskerrok-

sen aloitusnäytteistä määritettiin vesiliukoinen fosfori hollantilaisella menetelmällä (SISSINGH 1971). Aloitusnäytteistä määritettiin lohkoittain lajitekoostumus mekaanisella maa-analyysillä (ELONEN 1971) ja orgaanisen aineen pitoisuus dikromaattimenetelmällä.

Nurmisadoista ja viljan jyväsadoista otetaan näytteet ruuduittain. Olkinäytteet otetaan pois korjattavista oljista, esim. suojaviljasta. Oljista ja nurmen sadosta otetut noin neljän litran näytteet silputaan ja jauhetaan kemiallista analyysiä varten. Perunasta otetaan viiden kilon näyte tärkkelyspitoisuuden määrittämiseksi ja siitä kolme kiloa jauhetaan lihamylyllä ravinnepitoisuuksien määrittämiseksi varten.

Jyväsadon ulkoista laatua tutkitaan määrittämällä siitä hehtolitraino ja tuhannen siemenen paino. Kaikista satoinäytteistä määritetään typpi-, fosfori-, kalium-, kalsium- ja magnesiumpitoisuus. Typpi määritetään Kjeldahl-menetelmän mukaisesti märkäpoltolla ja tislauksella (Tecator-laitteella). Muut ravinteet määritetään kaikki samasta näyte-erästä, joka poltetaan sähköuunissa tuhaksi ja uutetaan suolahappoon. Suodatetusta uutteesta määritetään fosfori vanadaattimenetelmällä ja muut ravinteet mitataan atomiabsorptiospektrometrillä.

Tulokset lasketaan pääosin ATK:n avulla ja testataan varianssianalyysillä. Koejäsenten välisten erojen riskitaso (F) esitetään seuraavasti: (xxx) = alle 0,1 %, (xx) = 0,1-1,0 %, (x) = 1,0-5,0 % ja (-) = yli 5 %. Merkinnän puuttuminen tarkoittaa testin puuttumista ja merkintä (=) analyysin suorittamista koejäsenittäin. Koejäsenten välisten erojen ollessa "merkitseviä" (riski alle 5 %) on suoritettu parittainen vertailu Duncanin testillä ja merkitty samalla kirjaimella ne keskiarvot, jotka eivät testin mukaan eroa toisistaan. Tuloksia käsitellään myös regressioanalyysillä muuttujien välisten suhteiden selvittämiseksi.

Koepaikkojen maaperä

Koekenttien maalaji, hiukkaskokojakauma ja orgaanisen aineen pitoisuus sekä keskimääräinen ravinteisuus kokeen alussa esitetään taulukossa 4 (s.37). Kokeet ovat koeyksiköittäin numerojärjestyksessä pienimmästä alkaen. Kaksi ensimmäistä numeroa ilmoittavat suorittavan yksikön (ATK-koodi) ja kolme viimeistä yksittäisen kokeen.

Koepaikat jakaantuvat muokkauskerroksen maalajin mukaan seuraavasti:

	Kiinteiden kenttien nurmikokeet		Muut kokeet		Kaikki kokeet	
	n	%	n	%	n	%
Savimaat	1	8	7	29	8	22
Karkeat kivennäismaat	3	25	11	46	14	39
Eloperäiset maat	8	67	6	25	14	39
Yhteensä	12	100	24	100	36	100

Koko maan nurmi- ja vilja-alan sekä kokonaispeltoalan muokkauskerroksen maalajijakautuma on viljavuustutkimusten (KURKI 1972) ja peltoalan käytön (ANON. 1980) mukaan maatalouskeskuksittain laskettuna seuraava:

	Nurmiala %	Vilja-ala %	Koko peltoala %
Savimaat	8	20	16
Karkeat kivennäismaat	59	53	54
Eloperäiset maat	33	27	30

(Viljavuustutkimusnäytteistä on eloperäisten maiden multavuusluokkiin sijoitunut 26,6 % (KURKI 1972, s. 134), mutta alueittaisten ja maalajeittaisten näytetiheyksien erojen takia eloperäiset näytteet edustavat keskimäärin suurempaa peltoalaa kuin muut näytteet.)

Fosforilannoituksen porraskokeissa ovat koko maahan verrattuna ylliedustettuna kiinteillä kentillä eloperäiset maat ja muilla koepaikoilla savimaat.

Kiinteiden kenttien kokeet ovat alueellisesti keskittyneet pohjoiseen Keski-Suomeen ja Pohjois-Pohjanmaalle. Muut kokeet ovat jakaantuneet melko tasaisesti koko maan viljelyalueelle. Koekenttien muokkauskerroksen happamuus (pH) ja eri tavoin määritetty fosforipitoisuus (mg/l) kokeen alussa keskimäärin ja koko maan peltojen keskimääräinen (KURKI 1979) happamuus ja fosforipitoisuus on seuraava:

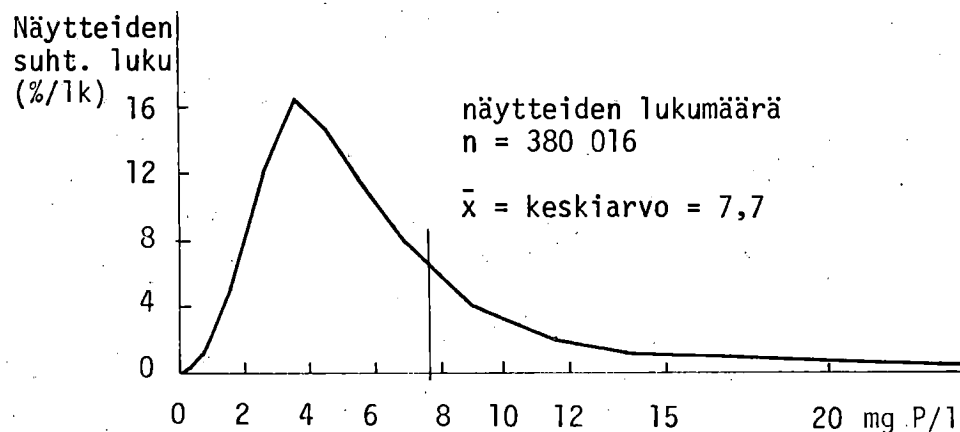
	Kokeita	pH	P _{HAc}	P _{H₂O}	P _{HCl}
Kiinteiden kenttien nurmikokeet	12	5,7	9,0	7,0	401
Muut kokeet					
Kaikki	24	5,6	11,3		759
1977-79 aloitetut	21	5,5	8,9	9,1	701
Koko maa 1976-77		5,62	10,8		

(P_{HAc} = viljavuustutkimuksen "helppoliukoinen" fosfori, P_{H₂O} = vesiliukoinen fosfori, P_{HCl} = viljavuustutkimuksen "reservifosfori").

Koepaikat jakaantuvat "helppoliukoisen" fosforin mukaisiin luokkiin samantapaisesti kuin koko Suomen peltoala nykyisin vuosien 1966-70 viljavuustutkimusten (KURKI 1972) mukaan arvioituna:

P _{HAc}	Kiinteiden kenttien nurmikokeet	Muut kokeet	Kaikki kokeet	Koko Suomen peltoala 1981 (arvio)	1966-70
	n	n	n	%	%
0 - 3,0	2	1	3	9	(8) 17,1
3,1- 5,0	2	4	6	18	(22) 31,0
5,1- 8,0	1	7	8	23	(29) 27,2
8,1-12,5	4	4	8	23	(20) 13,0
12,6-20	2	4	6	18	(12) 6,1
20,1-	-	3	3	9	(9) 5,6

Epäsymmetrisen jakautuman takia keskimääräinen fosforiluku on noin kaksi kertaa niin suuri kuin yleisin fosforiluku, kuten oheisesta vuosien 1966-70 viljavuustutkimusnäytteiden fosforilukujen jakautumaa osoittavasta käyrästä voidaan havaita (kuva 4):

Kuva 4. Maanäytteiden jakautuminen eri fosforipitoisuusluokkiin vuosina 1966-70 keskimäärin (KURKI 1972).

Tulokset

Nurmen kuiva-ainesadot

Kiinteiden koekenttien nurmikokeiden sadot esitetään taulukossa 5 (s. 39). Kuiva-ainesatojen ohella taulukkoon on merkitty niittopäivät, nurmen ikä ja suuntaa antava kasvilajikoostumus. Niittopäivä osoittaa jossain määrin kasvuston kehitysastetta. Ensimmäinen sato on niitetty useimmiten heinäasteella. Sadot ovat olleet timoteivaltaisista. Ainoastaan yhdessä sadossa on ollut yli 10 % apilaa. Koeasemilla fosforilannoituksen porraskokeissa on ollut nurmi viidessä kokeessa (taulukko 6 s. 41).

Keskimääräinen sadonlisäys 173 kilolla superfosfaattia (15 P) oli 390 kg/ha (taulukko 1). Suurin eli nelinkertainen lannoitus (60 P) lisäsi satoa edelleen suunnilleen yhtä paljon eli kaikkiaan 810 kg/ha. Sato näytti suurenevan lineaarisesti fosforilannoitusta lisättäessä, mutta satofunktion tarkkaa muotoa ei voida tulosten hajonnan takia luotettavasti määrittää. Maalajiryhmien välillä ei ollut sadonlisäyksissä merkitseviä eroja. Joissakin kiinteiden koekenttien kokeissa sadonlisäys oli toisena vuonna paljon suurempi kuin ensimmäisenä vuonna. On mahdollista, että osa superfosfaatin tuottamasta sadonlisäyksestä on joissakin kokeissa johtunut sen sisältämästä rikistä (vertaa TAHTINEN 1977). Rikkiä on heinälle riittävästi pienimmässäkin superfosfaattianoksessa, joten se ei ole voinut vaikuttaa eri fosforimäärillä lannoitettujen portaiden välisiin satoeroihin.

Kokeen alussa määritetty koekentän keskimääräinen fosforitila osoitti fosforilannoituksella saatua sadonlisäystä sangen epätarkasti (kuva 5). Viljavuustutkimuksen helppoliukoinen fosfori selitti kahden ensimmäisen nurmivuoden keskimääräisestä sadonlisäyksestä 19 % lannoituksen ollessa 15 kg P/ha ja 13 % lannoituksen ollessa 60 kg P/ha. Vesiliukoinen fosfori, jota useimmissa maissa oli suunnilleen yhtä paljon kuin happamaan ammoniumasetattiin uuttuvaa fosforia ($r^2 = 64\%$), selitti sadonlisäyksestä 15 % lannoitustasolla 15 kg P/ha ja 7 % lannoitustasolla 60 kg P/ha. Happoliukoinen varastofosfori selitti vastaavista sadonlisäyksistä 13 ja 7 %. Mikään analyysi ei selittänyt sadonlisäystä merkitsevästi laskettaessa korrelaatiot kokeiden keskjarvoilla. Maanalyytit eivät osoittaneet fosforimäärää lisättäessä saatua sadonlisäystä välillä 15-60 kg P/ha (kuva 5).

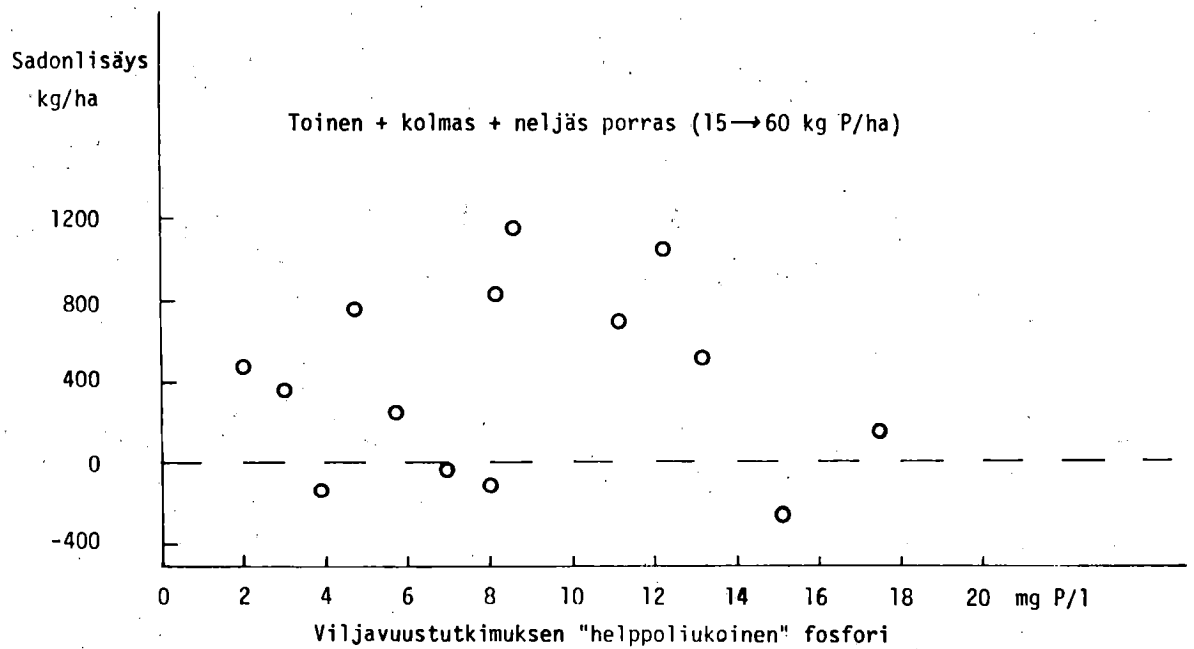
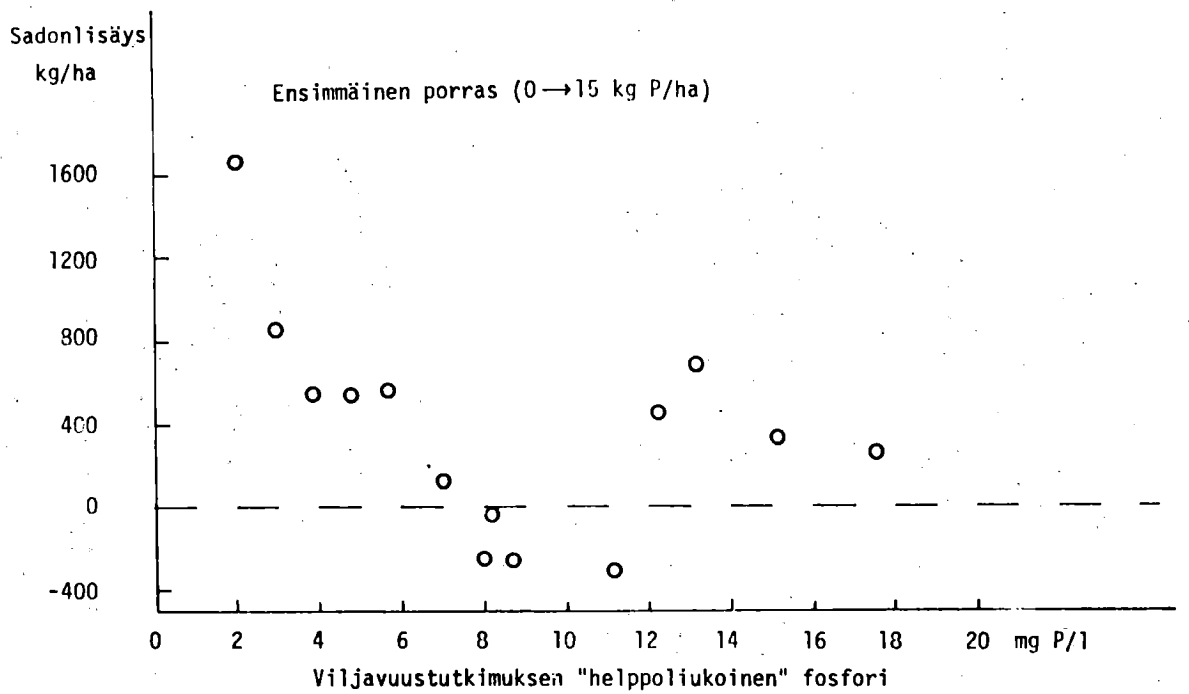

Taulukko 1. Fosforilannoituksen keskimääräinen vaikutus nurmen vuotuisen kuiva-ainesatoon.

Koe	Maalaji	P _{HAc}	P _{H₂O}	P _{HCl}	Vuosia	Fosforilannoitus kg P/ha				
						0	15	30	45	60
						kuiva-ainesato, kg/ha				
02065	HtMr	8,6	6,4	869	2	11030	10670	11350	10730	11840
02066	Lct	12,3	12,8	304	3	8980	9310	9280	9780	10160
02067	Mm/Kht	5,7	5,3	273	3	7020	7600	7510	8090	8130
02068 [*]	Mm/Kht	12,2	7,8	222	(3)	4890	5630	5390	5320	5220
02069 [*]	Ct	2,0	3,9	177	(3)	5620	7050	7460	7710	7600
02071	Mm/Kht	13,2	7,8	559	3	6890	7600	7620	7880	8120
02072	Mm/LjS	3,9	3,5	229	2	7540	8100	8010	8020	7960
02073	hsHsS	3,0	2,4	590	2	6590	7420	7740	7910	7790
02074	Kht	17,5	11,1	660	2	8130	8370	8450	8700	8520
02075	Kht	4,8	5,5	162	2	7330	7890	8320	8080	8650
02076 [*]	Ct	9,1	4,1	368	2	3350	3230	3440	3520	3290
17114	Kht	8,2	5,3	552	2	6520	6480	7160	6970	7290
21006	Hs(-Mm)	7,0	3,5	657	2	6080	6220	5810	6430	6180
24801	Mm/Ct	8,0	7,0	178	(3)	6330	6420	6430	6480	6450
25418	HsS	15,2	15,0	811	2	6320	6670	6700	6610	6400
43106	Ct	11,2	16,1	398	2	10580	10270	10400	11000	10970
Kaikki [*] keskimäärin (33 koevuotta)						7500	7890	8030	8210	8310
Sadon suhdeluku						100	105	107	109	111
Sadonlisäys							390	530	710	810
Sadonlisäys edelliseltä portaalta							390	140	180	100
Ensimmäinen koevuosi (9 koetta ^{**})						8740	9150	9230	9440	9440
Sadon suhdeluku						100	105	106	108	108
Toinen koevuosi (9 koetta ^{**})						7170	7950	8270	8350	8670
Sadon suhdeluku						100	111	115	116	121
Kivennäismaat (7 koetta)						7430	7670	7930	7920	8100
Sadon suhdeluku						100	103	107	107	109
Eloperäiset maat (8 koetta)						7740	8240	8320	8580	8620
Sadon suhdeluku						100	106	108	111	111

1) * vihantaviljat kokeista 02068-69 ja koe 02076 eivät sisälly yhdistelmiin

2) ** kiinteiden koekenttien kokeet, ei 02068 ja -76

Kuva 5. Fosforilannoituksella saadun nurmen kuiva-ainesadon lisäyksen riippuvuus maasta happamaan ammoniumasetaattiin uuttuvasta fosforista (= viljavuustutkimuksen "helppoliukoinen" fosfori).

Viljan jyväsadot

Vuosittain eri fosforimäärillä saadut viljasadot esitetään taulukossa 6 (s. 41). Satolukujen rinnalle on merkitty kasvilaji ja -lajike, typpilannoitus, kylvö- ja korjuupäivä sekä keskimääräinen lakoisuus (useimpien kokeiden kohdalle). Jokioisten fosforilannoitus-kalkituskokeissa ei kalkituksella ollut merkitsevää vaikutusta, ja niistä esitetään nyt vain ilman kalkitusta saadut sadot.

Kaikissa vähintään kaksi vuotta korsiviljaa kasvaneissa kokeissa fosforilannoitukset 15, 30, 45 ja 60 kg P/ha lisäsivät jyväsatoa keskimäärin 100, 200, 200 ja 240 kg/ha (taulukko 2). Ensimmäisen vuoden jälkeen keskimääräinen sato suureni selvästi lisättäessä lannoitusta yli ensimmäisen 15 kilon portaan.

Viljasadoista on ollut noin puolet ohraa, jonka satoa fosforilannoitus on lisännyt enemmän kuin kauran satoa. Ruis ja vehnä, joita on viljelty vain Lounais-Suomen koeaseman kokeissa, näyttävät reagoivan ohran tapaan. Herneen satoa fosforilannoitus on Lounais-Suomen koeasemalla alentanut, mutta vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä (koe 13099, taulukko 6, s. 41).

Ryhmiteltäessä tulokset maalajin mukaan saadaan kivennäismailla suurempia sadonlisäyksiä kuin turvemilla. Vaatimattoman kauran osuus on ollut turvemilla keskimääräistä suurempi.

Kivennäismailla kolmantena ja neljäntenä koevuonna ohralla keskimäärin (11 koesatoa) eri fosforimäärillä saadut jyväsadon lisäykset ovat: 15 P 190 kg, 30 P 320 kg, 45 P 330 kg ja 60 P 390 kg. Näiden tulosten mukaan laskettu satofunktio esitetään kuvassa 6.

Fosforilannoituksen vaikutusta kuvaavan satofunktion derivaatan ($y' = 14,2 - 0,28x$) mukaan yksi kilo superfosfaatin fosforia lisää ohran jyväsatoa eri lannoitustasoilla seuraavasti:

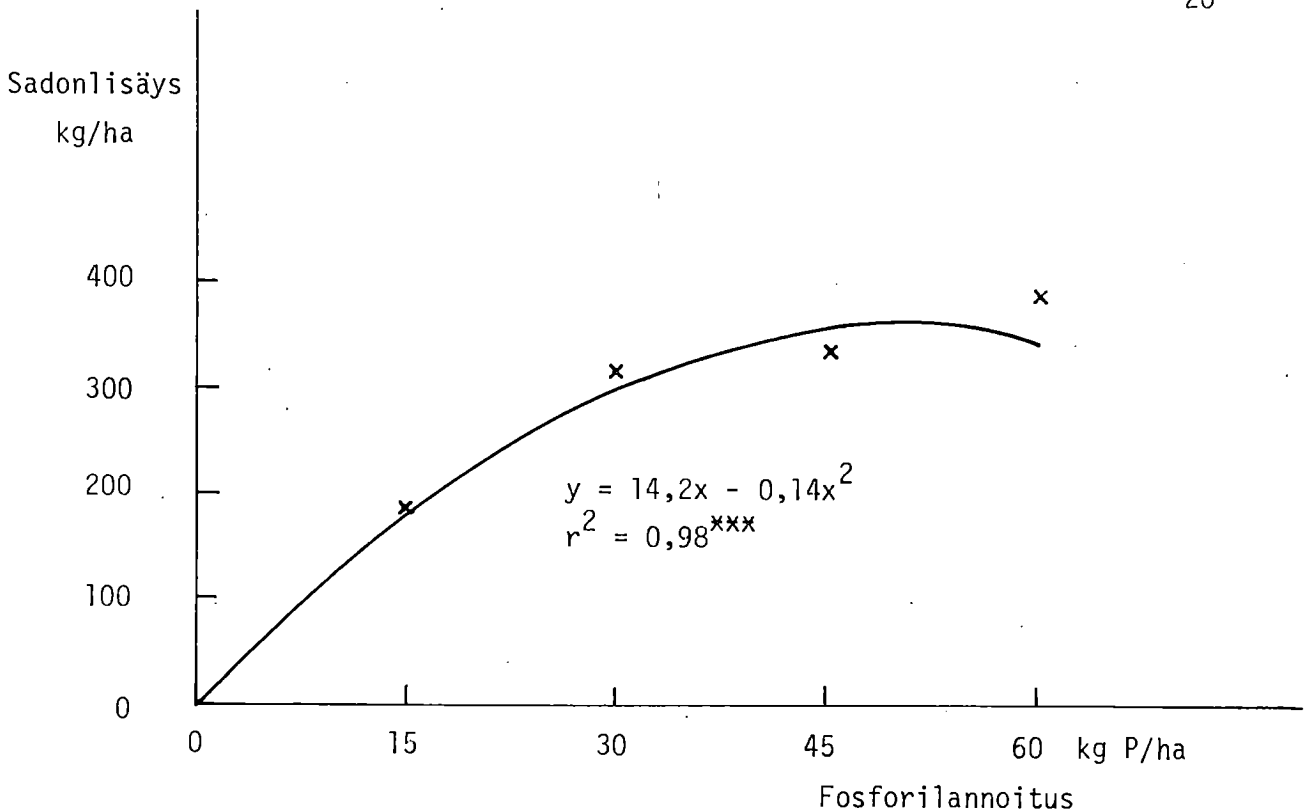
Fosforilannoitustaso, kg P/ha	0	7,5	15	22,5	30	37,5
Sadonlisäys, kg jyviä/kg P	14,5	12,1	10,0	7,9	5,8	(3,7)

Pienen aineiston ja satunnaishajonnan takia käyrän tarkkaa muotoa ei voida varsinkaan suurimpien portaiden kohdalla määrittää luotettavasti. Yksittäisten kokeiden tulokset poikkeavat keskiarvoista satofunktion muodon suhteen.

Taulukko 2. Fosforilannoituksen keskimääräinen vaikutus viljasatoon.

Koe	Maalaji	P _{HAc}	P _{H₂O}	P _{HCl}	Kasvi- lajit ^x	Fosforilannoitus kg P/ha				
						0	15	30	45	60
						jyväsato, kg/ha (kosteus 15 %)				
02105	Mm/LCt	9,2		576	oo	3010	3070	3160	3140	3100
02106	HtS	56,6		1473	oo	4040	3950	4110	3960	3960
13014	AS	3,9	4,6	877	vwoo	3190	3280	3480	3410	3590
13015	KHt	8,9	5,0	872	okvk	3880	3890	3870	3970	4040
13018	HeS	14,1	29,9	1012	rrs	2860	3140	3190	3310	3100
14811	He (erm)	9,1	9,8	708	ooo	3520	3680	3730	3520	3800
15677	Hs (erm)	6,9	5,4	465	oooo	2020	2300	2280	2360	2350
16066	He	3,0	5,7	517	oko	3370	3500	3660	3520	3730
18261	HHT	14,2	11,4	1879	oooo	3630	3660	3740	3770	3680
19024	Hs	27,8	18,6	1140	kook	2860	2960	3000	3010	3070
20231	He (erm)	5,8	1,6	747	kkkk	3920	3880	4080	3950	4030
21003	HHT	4,7	1,6	595	oooo	2800	3080	3330	3390	3490
21005	hsCt	6,5	4,8	341	kkk	3780	3780	3720	3940	3850
22007	Mm/KHt	14,8	24,2	324	oooo	3320	3340	3480	3470	3600
25419	HsS	3,7	6,7	620	oo	2080	2350	2530	2600	2690
43017	Ct	5,2	5,3	271	kkkk	3720	3820	3720	3790	3740
43237	HHT	4,6	4,6	766	kkkk	3600	3660	3940	3870	3950
Kaikki keskimäärin (59 koesatoa)						3300	3400	3500	3500	3540
Sadon suhdeluku						100	103	106	106	107
Sadonlisäys							100	200	200	240
Ohra keskimäärin (32 koesatoa)						3060	3200	3320	3300	3380
Sadonlisäys							140	260	240	320
Kaura keskimäärin (20 koesatoa)						3640	3630	3700	3740	3780
Sadonlisäys							-10	60	100	140
Savimaat (11 koesatoa)						3040	3200	3340	3340	3360
Sadonlisäys							160	300	300	320
Hiesu- ja hieumaat (18 koesatoa)						3100	3230	3310	3240	3360
Sadonlisäys							130	210	140	260
Hietamaat (16 koesatoa)						3480	3580	3720	3750	3790
Sadonlisäys							100	240	270	310
Multa- ja turvemaat (13 koesatoa)						3500	3550	3560	3630	3620
Sadonlisäys							50	60	130	120

x o = ohra, v = kevävehnä, k = kaura, r = ruis, s = syysvehnä

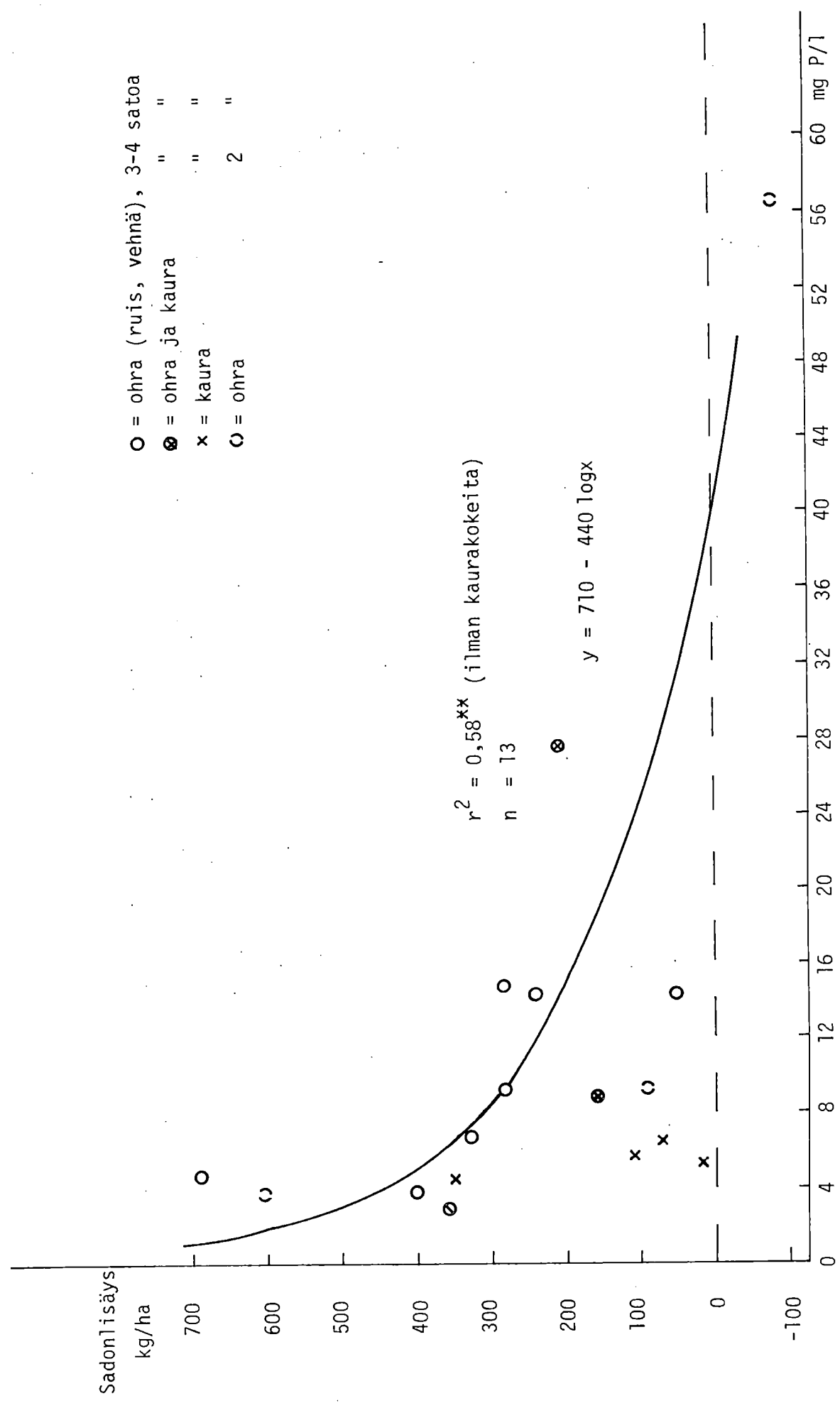

Kuva 6. Fosforilannoituksen vaikutus ohran jyväsatoon kivennäismailla 3.-4. koevuonna, 11 koesatoa. (x = lannoitustason keskimääräinen sadonlisäys).

Maan fosforianalyysi selitti fosforilannoituksella saatua sadonlisäystä viljoilla tarkemmin kuin nurmilla (kuvat 7 ja 8). Jätettäessä laskuista pois puhtaat kaurakokeet, joissa vain yhdessä tuli sadonlisäystä, saadaan "helppoliukoisen" fosforin selvitysasteeksi logaritmisessa mallissa $0,58^{**}$ (kaikki 13 koetta, kuva 7a) tai $0,47^x$ (ilman Jokioisten 2 koetta). Jälkimmäisessä ryhmässä vesiliukoinen fosfori selitti sadonlisäyksestä 38 % (kuva 7b), reservifosfori 28 % (kuva 7c). Toisin kuin nurmilla, viljavuustutkimuksen helppoliukoinen fosfori osoitti viljoilla myös lannoitusta lisättäessä saatua sadonlisäystä merkitsevästi ($r^2 = 0,46^x$, kuva 8).

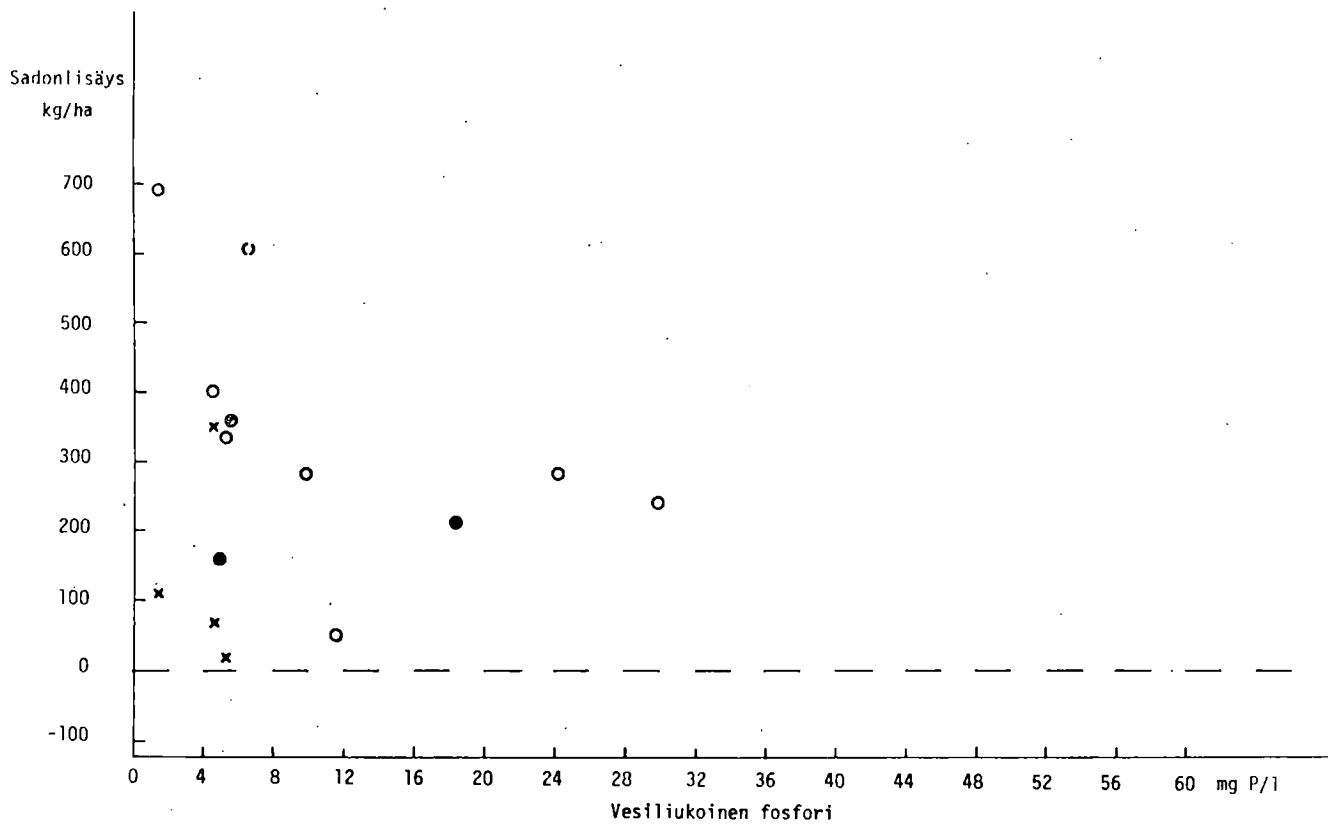
Kahdessa perunan koesadossa fosforilannoituksen vaikutus satoon ei ollut merkitsevä (taulukko 6, s. 41).

- = ohra (ruis, vehnä), 3-4 sataa
- ⊗ = ohra ja kaura
- x = kaura
- = ohra

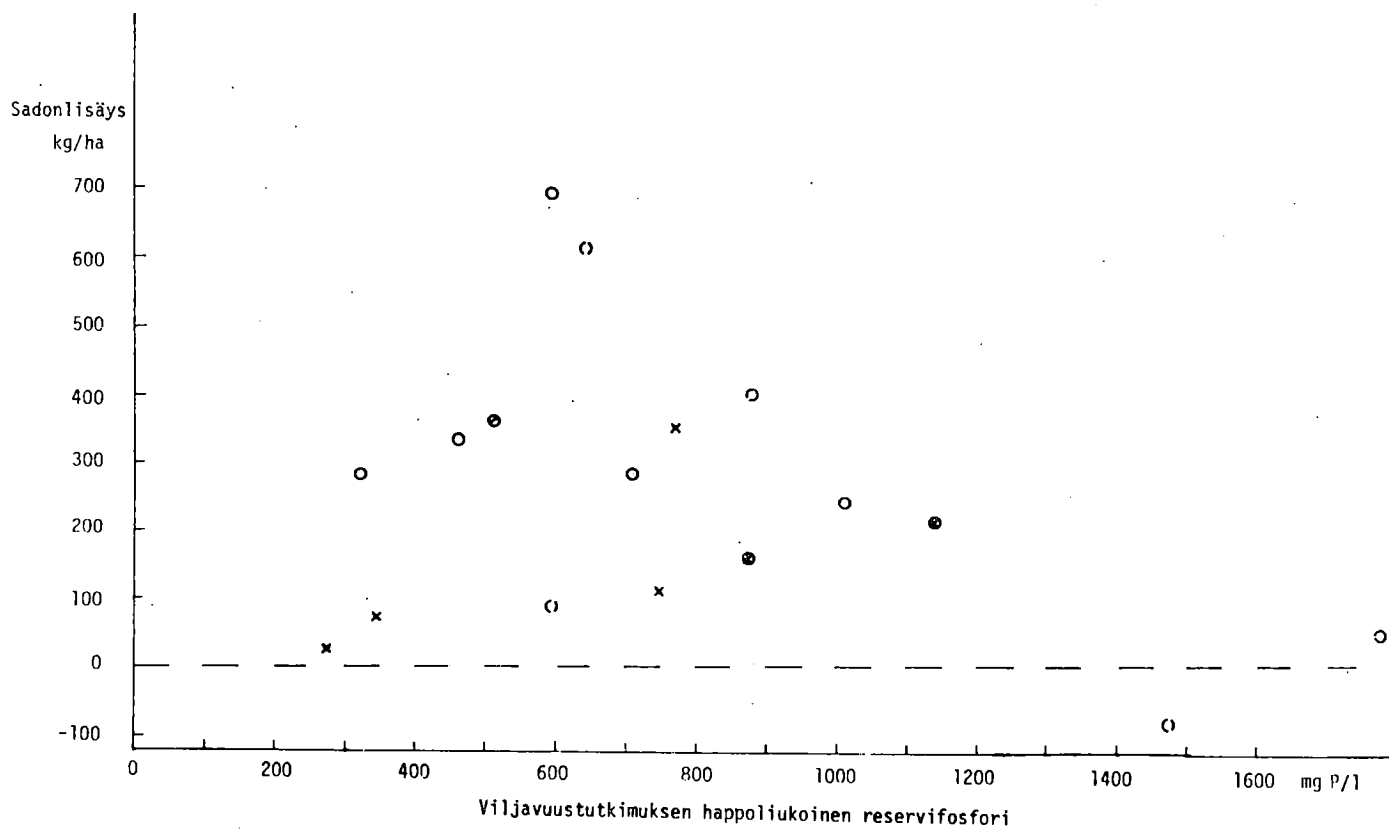

Viiljavuustutkimuksen "helppoliukoinen" fosfori

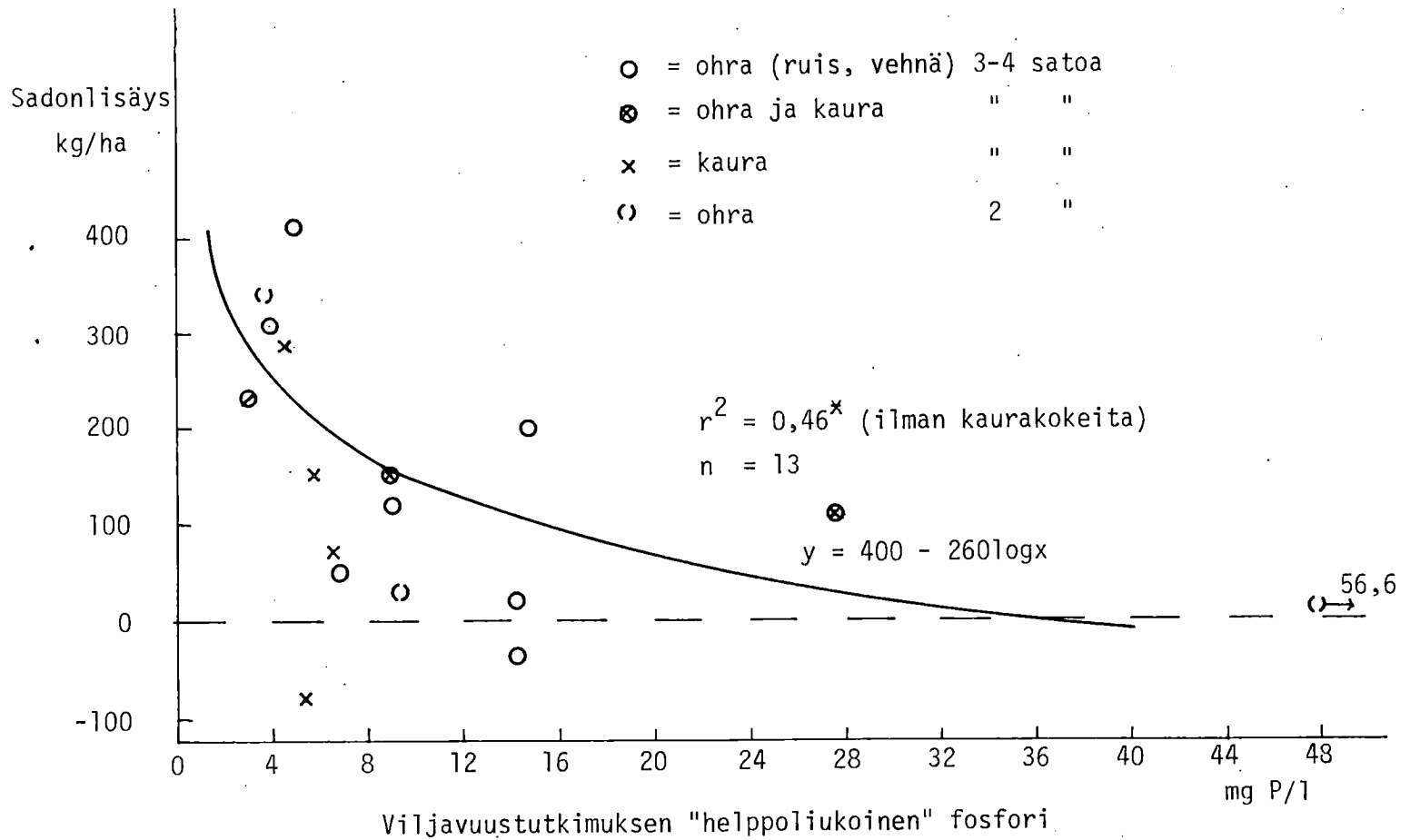
Kuva 7a. Fosforilannoituksella (60 kg P/ha) saadun viljasadon lisäyksen riippuvuus eri menetelmillä määritetystä maan fosforitiilasta.

Kuva 7b.

Kuva 7c.

Kuva 8. Fosforilannoitusta lisättäessä (15:stä 60:een kiloon P/ha) saadun viljasadon lisäyksen riippuvuus maan fosforitilasta.

Satojen fosforisisältö

Heinän fosforipitoisuus (taulukot 7-18, s. 43-54) vaihteli laajasti kasvu- paikkojen mukaan ja saman kokeen eri satojen välillä. Nurmisadon fosforipi- toisuus laskee kasvuston vanhetessa vielä jyrkemmin kuin typpipitoisuus. Säilörehuasteella fosforipitoisuus on kuiva-ainetta kohti paljon korkeampi kuin heinäasteella.

Superfosfaatin vaikutus nurmisadon fosforipitoisuuteen oli suurin fosforiköy- hillä turvemilla. Lannoitus kohotti fosforipitoisuutta merkitsevästi melkein

kaikissa nurmikokeissa osassa sadoista. Keskimäärin fosforipitoisuus kohosi fosforilannoituksen lisääntyessä jyrkemmin kuin kuiva-ainesato, kuten seuraavasta asetelmasta nähdään:

P-lann. kg/ha	Sadon fosforimäärä vuodessa				P-pitoisuus		Sato s1
	kg/ha	s1	lisäys edelliseltä tasolta kg/ha	% lann. lisäyksestä	g/kg k.a.	s1	
0	18,2	100			2,43	100	100
15	20,9	115	2,7	18	2,65	109	105
30	22,7	124	1,8	12	2,83	116	107
45	24,3	134	1,6	11	2,96	122	109
60	24,9	137	0,6	4	3,00	123	111

Lannoituksen aiheuttamasta nurmisadon fosforimäärän lisäyksestä noin kaksi kolmannesta johtui fosforipitoisuuden kohoamisesta ja yksi kolmannes sadon määrän suurenemisesta.

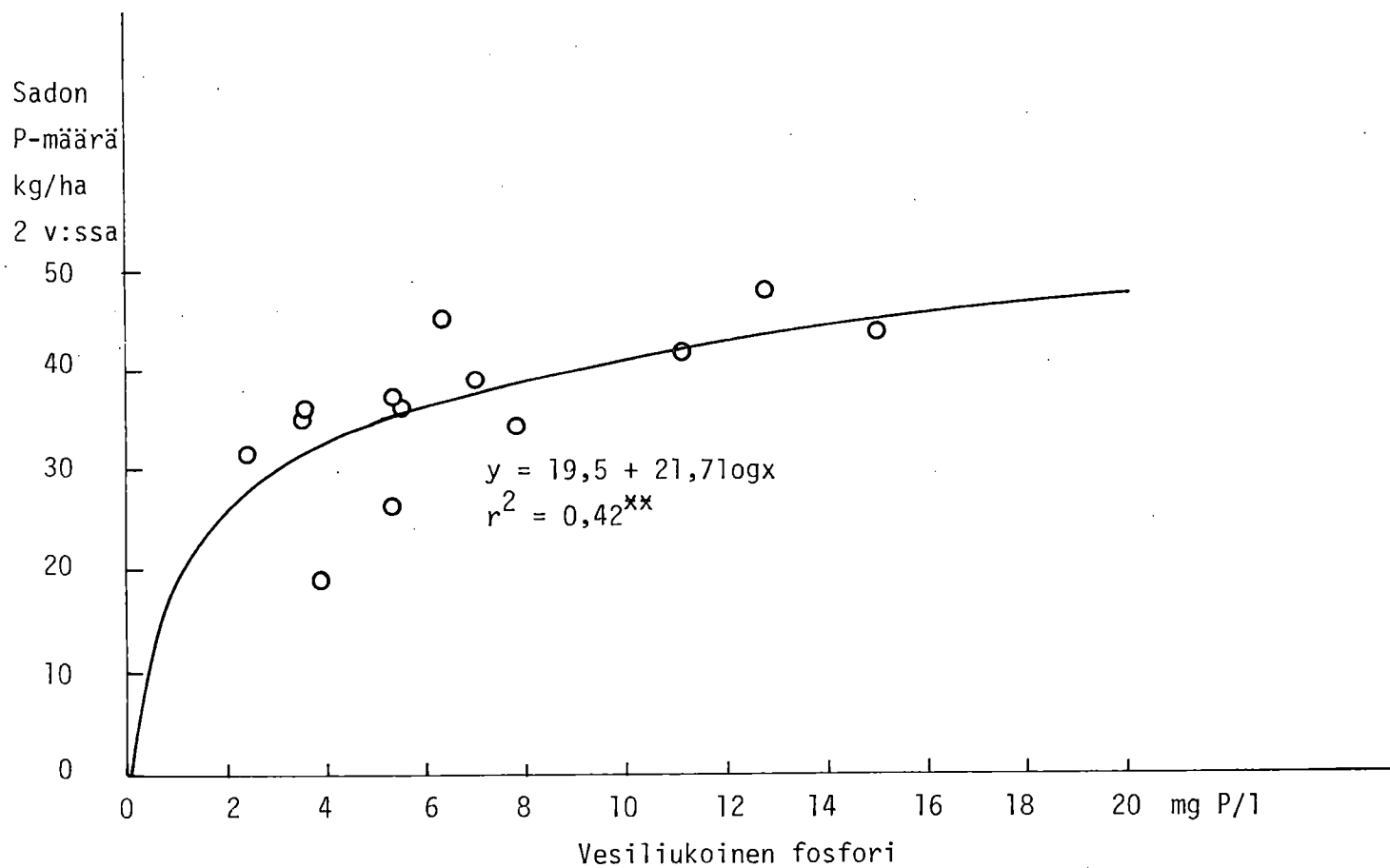
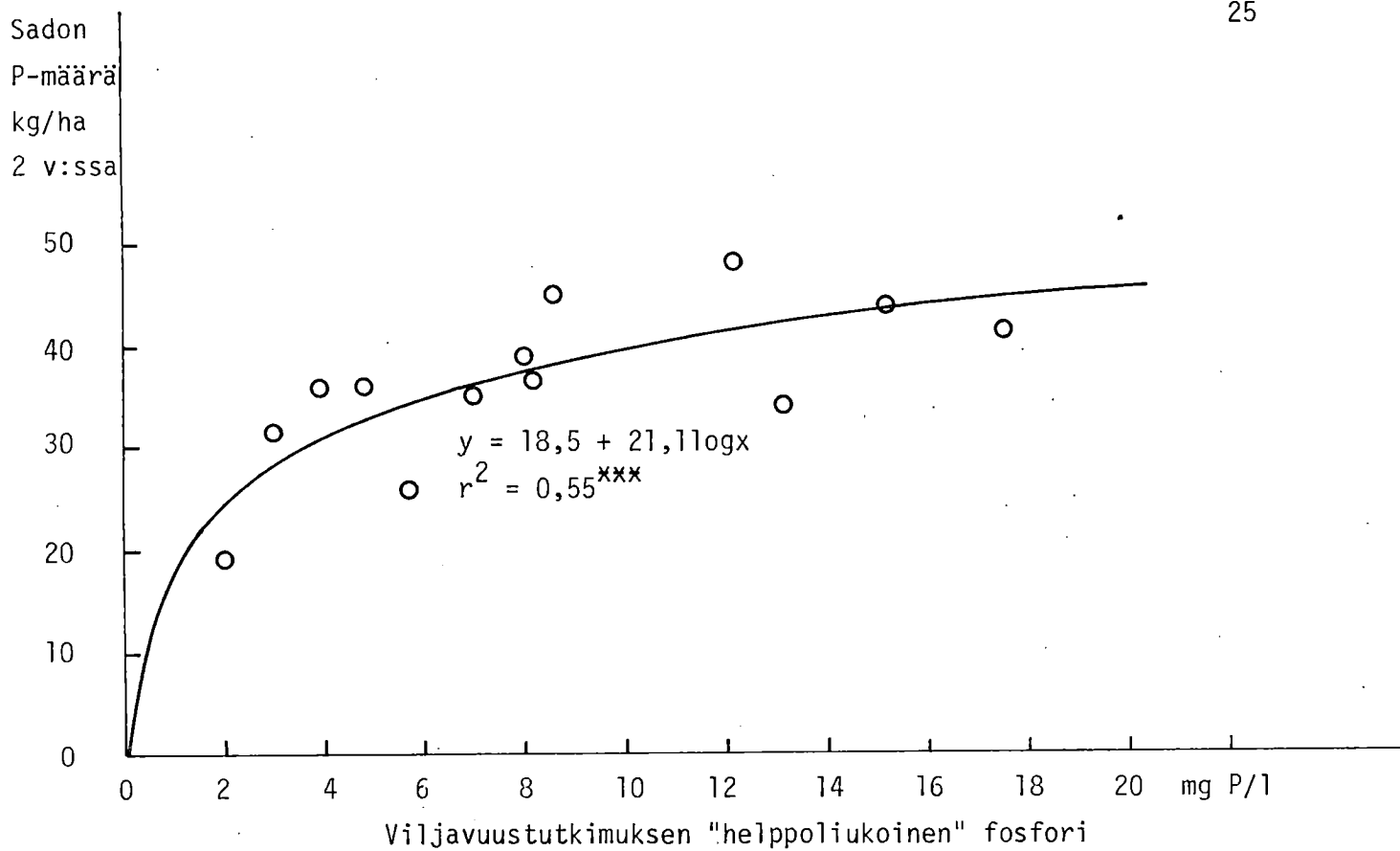
Viljan jyväsadon fosforipitoisuutta fosforilannoitus kohotti merkittävästi ainoastaan yhdessä koesadossa (koe 02065 s. 43). Keskimäärinkin jyväsadon fosforimäärä suureni vain sadon suurenemista vastaavasti:

P-lannoitus kg/ha	Jyväsato		Sadon P-määrä		P-pitoisuus g/kg k.a.
	kg/ha	s1	kg/ha	s1	
0	3300	100	11,1	100	3,36
15	3400	103	11,4	102	3,35
30	3500	106	11,6	104	3,31
45	3500	106	11,7	106	3,34
60	3540	107	12,0	108	3,39

Maan happamaan ammoniumasetaattiin uuttuva "helppoliukoinen" fosfori ja vesiliukoinen fosfori selittivät merkittävästi ilman fosforilannoitusta kasvaneen heinän fosforinottoa (kuva 9). Happoliukoinen reservifosfori ei selittänyt heinän fosforinottoa merkittävästi.

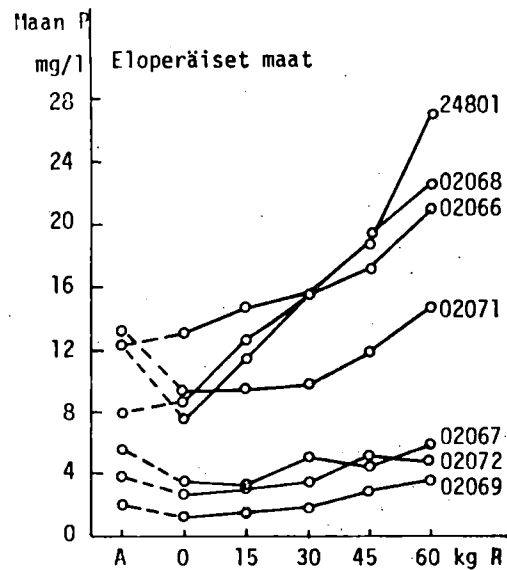
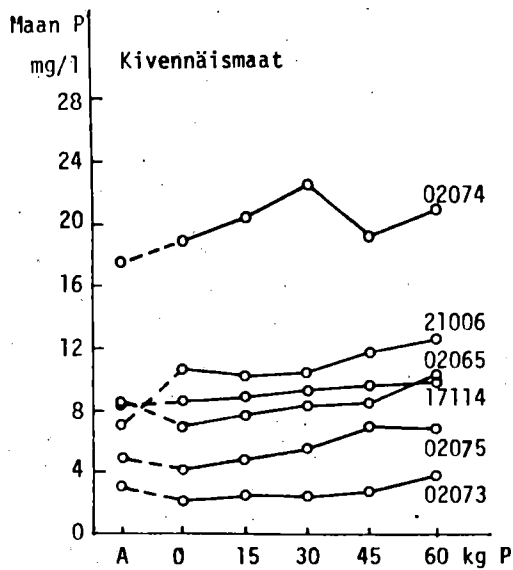
Maan fosforitilan kehitys

Kolmen kasvukauden jälkeen (osassa nurmikokeita kahden kasvukauden jälkeen) tehtyjen maa-analyysien tuloksissa (taulukot 7-18, s. 43-54 ja kuva 10) fosforilannoituksen vaikutus näkyy selvästi useimmissa kokeissa. Kokeen alun fos-

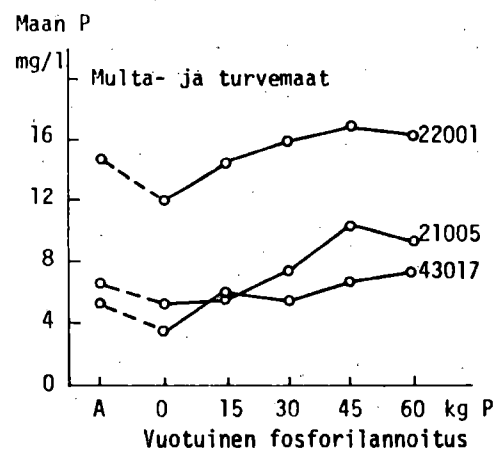
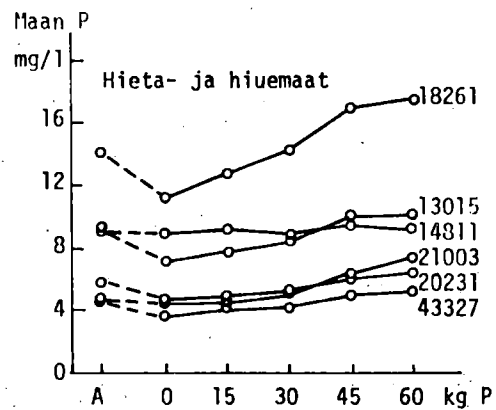
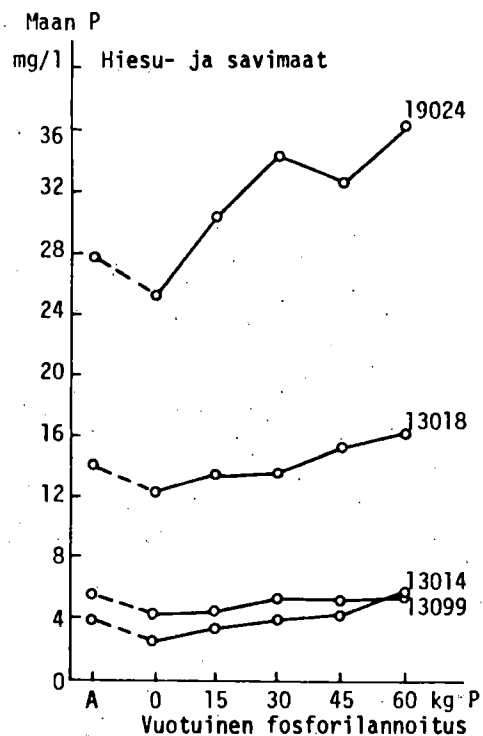

Kuva 9. Ilman fosforilannoitusta viljellyn heinän fosforinoton riippuvuus maan fosforitilasta.

NURMET

VILJAPELLOT

Kuva 10. Maan "helppoliukoinen" fosfori kokeen alussa keskimäärin (A) ja 2-3 kasvukauden jälkeen eri fosforiportilla.

foritilanne on useimmiten ollut lannoittamatta ja suurimmalla lannoituksella saavutetun fosforitilan välillä, mutta näin lyhyen ajan tuloksista ei voida luotettavasti määrittää fosforitilan ennallaan pitämiseksi pitkänä aikana tarvittavaa fosforimäärää. Aloituspäytteet on otettu keväällä ja myöhemmät syksyllä. Nurmen pintaan levitetty fosfori rikastuneen pääosin hyvin ohueen kerrokseen eivätkä nurmesta otetut näytteet ehkä osoita nurmen kynnön jälkeistä tilannetta tarkasti.

Fosforiporras 30 kg P/ha on myöhemmissä näytteissä ollut useimmin lähellä alkutilannetta. Varsinkin viljalla näyttää fosforitilan ennallaan pitämiseksi tarvittavan huomattavasti enemmän fosforia kuin sadoissa poistuu. Tämä johtuu fosforin sitoutumisesta vähitellen yhä vaikeammin vapautuvaksi erilaisella energialla maahan pidättyneiden fraktioiden tasapainopyrkimyksen mukaisesti. Mikäli fosforitase on negatiivinen, lujemmin sitoutunutta "vaikealiukoista" fosforia vapautuu poistuneen "helppoliukoisen" fosforin tilalle. Happamaan ammoniumasetaattiin uuttuva fosfori onkin happamalla mailla vesiliukoisen fosforin tapaan ns. fosforin intensiteetin osoittaja eikä mittaa kvantitatiivisesti kasveille käyttökelpoisen fosforin määrää.

Maan fosforinpidätystaipumus vaihtelee lähinnä aktiivisten alumiini- ja rautayhdisteiden määrän ja reagoivuuden mukaan. Maalajeista savimaat sitovat fosforia voimakkaimmin ja turvemaat heikoimmin. Fosforilannoituksen porraskokeissa fosforilannoitus paransi kolmen multa- ja turvemaan fosforitilaa poikkeuksellisen jyrkästi (24801, 02068, 02066), mikä osoittaa näiden maiden vähäistä fosforinpidätystaipumusta.

Jankon "helppoliukoinen" fosfori vaihteli matalalla tasolla fosforiportaista riippumatta. Merkittävä vaikutus todettiin vain kokeessa 02071 (s. 48). Happoliukoinen reservifosfori lisääntyi lannoituksen lisääntyessä muokkauskerroksessa, mutta ei jankossa tukien käsitystä, että fosfori liikkuu maassa erittäin hitaasti.

Muut ravinteet nurmikokeiden sadoissa ja maassa

Sato- ja maa-analyysien tuloksista tässä tiedotteessa esitetään muut kuin fosforianalyysit vain kiinteiden kenttien nurmikokeista, jotka jo ovat päättyneet (taulukot 7-17, s. 43-53). Nurmen vuotuiset sadot sisälsivät ravinteita keskimäärin seuraavat määrät:

P-lannoitus kg/ha	Kuiva-ainesato		Typpi N		Kalium K		Kalsium Ca		Magnesium Mg	
	kg/ha	sl	kg/ha	sl	kg/ha	sl	kg/ha	sl	kg/ha	sl
0	7960	100	181	100	213	100	28,1	100	12,6	100
15	8550	107	192	106	222	104	30,2	109	13,8	109
30	8750	110	197	109	229	107	31,3	111	14,3	114
45	8900	112	200	110	236	111	32,7	116	14,5	115
60	9060	113	205	113	241	113	33,2	118	14,3	114

Kalsiumia sisältävä superfosfaatti lisäsi kalsiumin ottoa jyrkemmin kuin kuiva-ainesatoa ja kohotti siis keskimääräistä kalsiumpitoisuutta. Typpi- ja kaliumsisältö suureni keskimäärin samalla tavalla kuin sato. Joissakin kokeissa vähäistä laimenemista on havaittavissa, toisissa näiden ravinteiden otto on kasvanut enemmän kuin kuiva-ainesato. Sadon magnesiumissa on havaittavissa sekä keskiarvossa että joissakin kokeissa käyräviivaista vaikutusta ja jopa laskua suurimmilla portailla.

Fosforilannoitus vaikutti vain vähän muihin määritettyihin maan ominaisuuksiin kuin fosforitilaan. Superfosfaatin kalsiuminkin vaikutus jäi tilastollisesti merkityksettömäksi.

Tarkastelu

Tulosten vertailu aikaisempiin koetuloksiin

Vertailua varten fosforilannoituksen porraskokeiden nurmisatojen keskiarvot on muunnettu rehuyksikkösadoiksi aikaisempien tulosten mukaisesti. Kuiva-aineen korvauslukuna on käytetty eri kehitysasteella korjattujen satojen painotettua keskiarvoa vastaavaa säilörehu- ja heinäasteen kuiva-aineen korvausluvun keskiarvoa 1,6. Viljasatoja verrataan jyväsatoina (kosteus 15 %). Vertailutaulukossa (taulukko 3) tutkimus 1 on fosforilannoituksen porraskokeet 1977-1981, tutkimus 2 on kiinteiden koekenttien vanhoja pitkäaikaisia kokeita (SALONEN ja TAINIO 1957), tutkimus 3 on vuosien 1955-1964 paikalliskokeita (MARJANEN ja VALMARI 1975) ja tutkimus 4 on pääasiassa kolmevuotisia kokeita kiinteillä koekentillä (JAAKKOLA 1980).

Nurmilla fosforilannoituksen porraskokeissa saadut sadonlisäykset ovat vähintään samaa tasoa kuin vanhoissa pitkäaikaisissa fosforilannoituskokeissa. Uusissa kokeissa satotaso on ollut lähinnä runsaamman typpilannoituksen ansiosta yli kaksinkertainen aikaisempiin kokeisiin verrattuna ja suhteelliset

Taulukko 3. Satotulosten vertailu aikaisempien kokeiden tuloksiin. Nurmet ry/ha, viljat kg/ha. Tutkimukset 1-4 selostettu tekstissä.

"Kasvilaji"	Koevuosi	Kokei- den lkm	Fosforilannoitus kg P/ha					Fosforilannoitus kg P/ha				
			0	15	30	45	60	0	15	30	45	60
Tutkimus	Maalaji		sato	sadonlisäys				sadon suhdeluku				
Nurmet												
1		15	4690	240	330	440	510	100	105	107	109	111
1	1. koev.	9	5460	260	310	440	440	100	105	106	108	108
1	2. koev.	9	4480	490	690	740	940	100	111	115	116	121
2	Kiv.maata ^x	11	2060	230	280	340		100	110	114	117	
2	Vanhat turvem. ^x	7	1990	620	730	750		100	130	136	136	
3		1359	2270	140 ry/27 kg P				100	106			
Ohra												
1		12	3060	140	260	240	320	100	105	108	108	110
	3.-4. koev.	7	3040	190	320	330	390	100	106	110	111	113
2	Kiv.maata ^x	3	2060	270	410	420		100	113	120	121	
2	Turvemaata ^x	2	1340	300	250	460		100	122	119	134	
3		107	2350	200 kg/32 kg P				100	109			
4		19	2530	200 kg/40 kg P				100	108			
Kaura												
1		7	3640	-10	60	100	140	100	100	102	103	104
2	Kiv.maata ^x	5	2650	230	350	370		100	109	113	114	
2	Turvemaata ^x	3	2210	660	840	910		100	130	138	141	
3		248	2270	190 kg/31 kg P				100	108			

^x Tutkimuksessa 2 fosforiportaattia kivennäismailla 0, 12, 24 ja 36 sekä turvemilla 0, 16, 32 ja 48 kg P/ha.

sadonlisäykset alhaisempia. Lyhytaikaisissa paikalliskokeissa fosforilannoituksen suhteellinenkin vaikutus on ollut yhtä vaatimatonta kuin fosforilannoituksen porraskokeissa.

Ohran sadonlisäykset olivat fosforilannoituksen porraskokeissa suurempia kuin vuosien 1955-1964 paikalliskokeissa ja JAAKKOLAN (1980) tutkimuksessa, mutta pienempiä kuin vanhoissa kiinteiden koekenttien pitkäaikaisissa kokeissa.

Kauralla saadut pienet sadonlisäykset poikkeavat eniten vanhoista tuloksista, joiden suurimmat sadonlisäykset on saatu kauralla turvemaalla. Fosforilannoituksen porraskokeissa ei ole saatu turve- ja multamailla merkitsevää kauran jyväsadon lisäystä. Vihantakauran kuiva-ainesadon superfosfaatti kuitenkin kaksinkertaisti kolmantena koivuonna turvemaan kokeessa 02069, jonka fosfori-tila oli koko aineiston huonoin.

Todennäköinen selitys sille, ettei ohran kauraan verrattuna suurempi vaateliaisuus fosforin suhteen ole tullut vanhoissa kokeissa esiin, on ohran sijoittuminen kokeissa fosforitilaltaan huomattavasti paremmille maille kuin kaura.

Ruotsissa on fosforilannoitus 34 kg P/ha lisännyt 1960-luvulla viljasatoja (500 koesatoa) 410 kg/ha alimmassa maan fosforiluokassa ja 180, 120, 140 ja 60 kg/ha paremmissa luokissa sekä 45 kg P/ha apila-heinänurmien kuiva-ainesatoja (50 koesatoa) 1240 kg/ha alimmassa ja 750, 380 ja 70 kg/ha paremmissa maan fosforiluokissa (HAHLIN 1973). Ruotsalaisia fosforilannoituskokeiden tuloksia ovat esittäneet lisäksi HAHLIN ja JOHANSSON (1977) sekä HAHLIN ja ERICSSON (1981) lähinnä graafisina yhteenvetoina.

Aikaisemmissa tutkimuksissa maan fosforianalyysi on selittänyt kasvien fosforinottoa tyydyttävästi astiakokeissa (KERÄNEN ym. 1963, AURA 1978, SIPPOLA ja JAAKKOLA 1980), mutta kenttäkokeissa selvitysaste on jäänyt alhaiseksi, vaikka korrelaatio olisi ollutkin merkitsevä (SALONEN ja TAINIO 1957, LAKANEN 1963, HAHLIN ja JOHANSSON 1977, SIPPOLA 1980, SIPPOLA ja JAAKKOLA 1980).

Fosforilannoituksen porraskokeissa fosforilannoituksella saadun sadonlisäyksen ja maan fosforitilan välisen, muihin kenttäkokeisiin verrattuna paljon kiinteämmän korrelaation (kuva 7, s. 21) saavuttamiseen ovat ilmeisesti myötävaikuttaneet sään vaikutuksen tasoittuminen laskettaessa sadonlisäykset useamman vuoden keskiarvoina, muita viljoja vaatimattomamman kauran satojen erottaminen sekä kehittynyt lannoitus- ja muu viljelytekniikka. Tärkein hyvään tu-

lokseen johtanut tekijä on ilmeisesti kaikista muista vastaavista kokeista puuttunut lannoitteen multaaminen riviin juuristokerrokseen. Kanadalaisissa kokeissa rivilannoitus on jopa kaksinkertaistanut fosforilannoitteella saadun sadonlisäyksen (RACZ 1981).

Nurmen pintaan levitetyn fosforin huono ja epävarma käyttökelpoisuus kasveille on todennäköinen selitys sille ristiriitaisuudelle, että maa-analyysi selitti ilman fosforilannoitusta kasvaneen heinän fosforin saantia mutta ei fosforilannoituksella saatua sadonlisäystä.

Heinänurmen ja viljan fosforilannoitus

Fosforilla on solujen aineenvaihdunnassa niin keskeinen merkitys, että kasvit ovat kehittäneet kyvyn sopeuttaa kasvunsa fosforin saannin mukaiseksi. Kun fosforin saanti on niukkaa, kasvit jäävät pienikokoisiksi, mutta pahoja kehityshäiriöitä ja epämuodostumia ei esiinny muulloin kuin erittäin ankarissa puutostiloissa. Viljojen fosforitaloudessa orasvaihe on sadonmuodostuksen kannalta tärkeä. Puutos hidastaa ja pitkittää versoutumista, mikä näkyy myöhäisenä ja epätasaisena tuleentumisena. Fosforilannoitus saattaa alentaa puutikosteutta ja kuivatuskustannuksia, mutta merkittävästi ehkä vain ankarissa puutostapauksissa.

Jyväsadoista määritetyissä hehtolitrainoissa ja tuhannen siemenen painoissa on ollut merkitseviä eroja vain muutamassa sadossa ja vain lannoittamattoman ja lannoitettujen portaiden välillä. Viljoilla fosforilannoituksen vaikutus sadon arvoon on siten käytännöllisesti katsoen kokonaan sadon määrän kasvun mukainen ainakin taloudellisen optimin tasolla.

Nurmisadon laatua fosforilannoitus parantaa kohottamalla rehun fosforipitoisuutta lähemmäksi eläinten tarvetta. Fosforilannoituksen porraskokeissa lannoitteen fosfori suurensi sadon fosforisisältöä lannoitustasolla 15-45 P/ha keskimäärin 11-12 %:n hyötysuhteella, mutta sadossa palautuva osuus suurenee jälkivaikutusajan pidentyessä.

Viljasadon lisäyksen arvo voidaan laskea tavoitehinnan mukaan. Lannoituksen tuotto saadaan vähentämällä hinnasta sadonlisäystä vastaavat korjuu- ja käsittelykustannukset, ainakin koneiden käyttökustannukset. Mikäli korjuu- ja käsittelykustannukset ovat 15 % tavoitehinnasta, yhden superfosfaatin fosfori-

kilon maksuun tarvitaan (marraskuussa 1981) sadonlisäyksenä 9,3 kg rehukauraa, 8,7 kg rehuohraa, 6,4 kg leipävehnää tai 5,9 kg leipäruista. Ohran 3.-4. koevuoden satofunktion (kuva 6, s. 20) derivaatan mukaan rehuohran taloudellinen fosforilannoituspäättymä on ollut 20 kg P/ha. Kokeiden jatkuessa taloudellinen optimi kohonnee nykyisillä hintasuhteilla jonkin verran korkeammalle (esim. HAHLIN ja ERICSSON 1981, s. 14).

Nurmisadon hinnoittelussa on käytettävä välillisiä menetelmiä vakaan, yleispätevän markkinahinnan puuttuessa. Rehukauran tavoitehinnan perusteella saadaan korvauslukujen ja varastotappioiden mukaan kasvavan säilörehusadon kuiva-ainekilon hinnaksi 95 penniä. Korjuu-, varastointi- ja käsittelykustannukset ovat TURKIN (1980) laskelmista nykyiseen hintatasoon muunnettuna (kerroin 1,15) kuiva-ainekiloa kohden 40-48 penniä. Näiden keskiarvon mukaan sadonlisäyksen tuotoksi jää 51 penniä kuiva-ainekiloa kohden. Vastaavasti saadaan kasvavan heinän kuiva-ainekilon bruttohinnaksi 68 penniä, korjuu-, varastointi- ja käsittelykustannuksiksi HEMILAN (1980) mukaan 39-63 penniä ja tuotoksi 18 (5-29) penniä. Fosforilannoituksen porraskokeiden nurmisatojen kuiva-ainekilon keskimääräiseksi tuotoksi saadaan noin 35 penniä.

Mikäli sadon fosforipitoisuuden kohoamisen lasketaan kattavan 20 % lannoitefosforin hinnasta, tarvitaan nurmisadon kuiva-ainetta superfosfaatin fosforikilon maksuun edelläesitettyjen laskelmien mukaan 21 kiloa. Tämän perusteella fosforilannoituksen porraskokeissa saatiin ensimmäisellä 15 kilon portaalla yleensä kannattava sadonlisäys, mutta fosforilannoituksen lisääminen tältä tasolta oli sadonlisäyksen perusteella kannattavaa vain muutamissa tapauksissa. Satoerojen huomattavaan kasvuun koeajan pidentyessä viittaa se, että joissakin kokeissa sadonlisäykset olivat toisena koevuonna paljon suurempia kuin ensimmäisenä koevuonna.

Viljavuustutkimuksen viljavuusluokkajako ja siihen perustuvat lannoitussuositukset ovat viljoille ja nurmille fosforin osalta peltomaiden ravinteisuustasoilla seuraavat (KURKI 1981):

Viljavuusluokka	Helppoliukoinen fosfori, mg/l		Fosforilannoitus, kg P/ha	
	Savi- ja eloperäiset maat	Karkeat kivennäismaat	Vilja Nurmi	Suojavilja
Huono	0 - 1,5	0- 2	60	100
Huononlainen	1,5- 3	2- 4	50	90
Välttävä	3 - 6	4-10	40	80
Tyydyttävä	6 -15	10-25	30	60
Hyvä	15 -40	25-70	20	40

Vastaavat ruotsalaiset ammoniumlaktaatti-asetatti-menetelmään (P_{AL}) perustuvat luokat ja lannoitussuositukset ovat seuraavat (HAHLIN ja ERICSSON 1981):

Luokka	P_{AL} , mg/100 g	Fosforilannoitus, kg P/ha		
		Kevätviljat	Syysviljat	Niittonurmet
I	0 - 2,0	25-35	35-45	40-50
II	2,1- 4,0	20-25	25-35	30-40
III	4,1- 8,0	15-20	20-25	25-30
IV	8,1-16	0-15	10-20	10-25
V	16 -	0-15	10-20	10-25

Suositukset koskevat fosforilannoitusta monipuolisessa viljelyssä. Yksipuolisessa viljanviljelyssä pitää lannoitusta suositusten mukaan lisätä 5-10 kg P/ha sekä kevät- että syysviljoille. Erilaisten analyysimenetelmien takia suositukset eivät ole suoraan vertailukelpoiset, mutta kevätiljoille ruotsalaiset suositukset ovat lisäyksen jälkeenkin vielä pienemmät kuin suomalaiset.

Fosforilannoituksen porraskokeissa suomalaisen viljavuustutkimusmenetelmän "helppoliukoinen" fosfori osoitti viljan fosforilannoitustarpeen niin luotettavasti ja tarkasti, että sitä voidaan varauksetta suositella kalliin fosforilannoituksen mitoituksen perustaksi.

Vesiuuttomenetelmä oli tässä tutkimuksessa hiukan epätarkempi kuin hapan ammoniumasetattimenetelmä, päinvastoin kuin kahdessa muussa vertailussa (AURA 1978, SIPPOLA ja JAAKKOLA 1980). Tulokset eivät sulje pois mahdollisuutta, että vesiuutto olisi joissakin olosuhteissa, esimerkiksi runsaasti kalkituilla mailla, merkittävästi edellistä parempi fosforin käyttökelpoisuuden osoittaja. Vesiliukoisen fosforin tulkintaan soveltuneen "helppoliukoisen" fosforin luokitus.

Happoliukoista reservifosforia ei tässä tutkimuksessa sillä saatujen huonojen tulosten perusteella kannata määrittää. Ruotsalaiset kokemukset ovat olleet samankaltaisia (HAHLIN ja JOHANSSON 1977). Mikäli "helppoliukoinen" fosfori on suuria lannoitemääriä käytettäessä lisääntynyt vain vähän, maan fosforitilakin on kasvien kannalta parantunut yhtä vähän.

Nykyiset viljavuustutkimuksen lannoitussuositukset ovat ilmeisesti muiden viljojen kuin kauran osalta aika lähellä pitkän ajan taloudellista optimia. Alkuvuosina taloudellinen optimi on ohrallakin ollut noin 30 % eli noin yhden viljavuusluokan suosituksia pienempi, mutta lyhyen ajan optimimäärät johtavat

maan fosforitilan hitaaseen huononemiseen, minkä takia suuremmat määrät tulevat ajan mittaan edullisemmiksi (esim. HAHLIN ja ERICSSON 1981). Pitkän ajan vaikutuksen seuraamiseksi kokeet ovat alunperin suunnitellut kymmenvuotiksi, joten nyt esitetyt tulokset ja päätelmät ovat tässä suhteessa alustavia.

Kaura näyttää olevan fosforin suhteen muita viljoja vaatimattomampi. Erittäin fosforiköyhillä (uudis)mailla aikanaan saadut suuret sadonlisäykset eivät enää sovellu runsaan fosforilannoituksen perusteluiksi. Turvemaidilla, kuten yleensäkin silloin, kun haitallista lakoa esiintyy, runsas fosforilannoitus näyttää jopa alentavan satoa.

Vaikka maa-analyysit eivät nurmikokeissa osoittaneet fosforilannoituksen aiheuttamaa sadonlisäystä, niiden pätevydestä fosforitilan määrittämisessä saatiin välillistä näyttöä. Runsaalla työllä lannoitettu timoteinurmi hyötyi fosforilannoituksesta suhteellisesti hiukan enemmän kuin viljat keskimäärin, vaikka pintalannoitus ei ole fosforin hyväksikäytön kannalta edullinen. Huono fosforitila tulisi korjata jo ennen nurmen perustamista esimerkiksi antamalla suojaviljalle runsaasti fosforia sisältävää Y-lannosta, mieluummin rivi- tai sijoituslannoituksena. Maan fosforitilan ylläpitämisessä nurmitilojen karjanlannalla on huomattava merkitys, eikä väkilannoitefosforia tarvittane nurmi- valtaisessa viljelyssä ainakaan enempää kuin sadot ottavat fosforia, mikäli lannan talteenotto ja käyttö on tarkoituksenmukaisesti järjestetty.

Kirjallisuutta

- ANON. 1980. Peltoalan käyttö kesällä 1980. Maataloustilastollinen kuukausikatsaus, heinäkuu 1980: 208-213.
- AURA, E. 1978. Determination of available soil phosphorus by chemical methods. Selostus: Käyttökelpoisen fosforin määrittäminen maasta kemiallisin menetelmin. Maatal.tiet. Aikak. 50: 305-316.
- ELONEN, P. 1971. Particle-size analysis of soil. Selostus: Maan raekoostumuksen määrittäminen. Suomen Maatal.tiet. Seuran Julk. 122: 122 s.
- HAHLIN, M. 1973. Gödsling med fosfor till olika grödor. Växtpressen 1973, 3: 4-6.
- & ERICSSON, J. 1981. Fosfor och fosforgödsling. Aktuellt från Lantbruksuniversitetet 294: 21 s.

- HAHLIN, M. & JOHANSSON, L. 1977. Några analysmetoders förmåga att beskriva växtnäringstillståndet för fosfor och kalium i marker. Lantbruks-högskolans meddelanden A 271: 34 s.
- HEMILÄ, K. 1980. Heinänkorjuumenetelmien taloudellisuus. Esitelmä maatalous-tutkimuksen päivillä 5.3.1980. Maatalouden tutkimuskeskus, Hel-sinki 1980: K 1-4.
- JAAKKOLA, A. 1980. Astiakoe ohran typpi-, fosfori- ja kaliumlannoitustarpeen osoittajana. Maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen tiedote 13: 1-23.
- KERÄNEN, T., BARKOFF, E. & JOKINEN, R. 1963. Vergleich einiger für die Beurteilung des Nährstoffzustandes der Böden gebräuchlichen chemischen Analysemethoden. Ann. Agric. Fenn. 2: 19-32.
- KURKI, M. 1972. Suomen peltojen viljavuudesta II. Viljavuuspalvelu Oy, Helsin-ki 1972: 182 s.
- 1979. Suomen peltojen viljavuuden kehityksestä. Viljavuuspalvelu Oy, Helsinki 1979: 41 s.
- 1981. Viljavuustutkimuksen hyväksikäyttö. Viljavuuspalvelu Oy, Helsinki 1981: 20 s.
- LAKANEN, E. 1963. A comparison of three extractants used in routine soil analysis. Selostus: Kolmen uuttonesteen vertailu viljavuusanalyysissä. Ann. Agric. Fenn. 2: 163-168.
- MARJANEN, H. & VALMARI, M. 1975. Kolmen pääravinteen vaikutus satoon ajanjak-soina 1926-39, 1940-54 ja 1955-64. Yleislannoituskokeiden tuloksia. Paikalliskoetoimiston tiedote 3: 65 s.
- RACZ, G. 1981. Phosphorus application for annual crops. Manitoba agriculture, Farm facts. Manitoban yliopisto, Winnipeg, kesäkuu 1981: 7 s.
- SALONEN, M. & TAINIO, A. 1957. Fosforilannoitusta koskevia tutkimuksia. Selos-tus kiinteillä koekentillä vuosina 1931-54 suoritetuista lisätty-jen fosforimäärien kokeista. Valt. Maatal.koetoim. Julk. 164: 104 s.
- SISSINGH, H. A. 1971. Analytical technique of the Pw method, used for the assessment of the phosphate status of arable soils in the Nether-lands, Plant and Soil 34: 483-486.
- SIPPOLA, J. & JAAKKOLA, A. 1980. Maasta eri menetelmillä määritetyt typpi, fos-fori ja kalium lannoitustarpeen osoittajina. Maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen tiedote 13: 24-41.
- TURKKI, A. 1980. Säilörehun taloudelliset tuotantomenetelmät. Esitelmä maatalous-tutkimuksen päivillä 5.3.1980. Maatalouden tutkimuskeskus, Helsin-ki 1980: M 1-4.

- TÄHTINEN, H. 1977. The effect of sulphur on the yield and chemical composition of timothy. Selostus: Rikkilannoituksen vaikutus timotein satoon ja kemialliseen koostumukseen. Ann. Agric. Fenn. 16: 220-226.
- VUORINEN, J. & MÄKITIE, O. 1955. The method of soil testing in use in Finland. Selostus Viljavuustutkimuksen analyysimenetelmästä. Agrogeol. Julk. 63: 44 s.

Taulukko 4. Fosforilannoituksen porraskokeiden koekenttien muokkauskerroksen (M) ja jankon (J) maalaji, humuspitoisuus ja lajitekoostumus sekä happamuus ja ravinteisuus kokeen alussa.

Koepaikka kokeen n:o	Ker- ros	Maa- laji	Humus %	Lajitekoostumus %					Happamuus ja ravinteisuus (mg/l)						
				S	Hs	HHT	KHT	Hk	pH _{H₂O}	Ca	K	Mg	P _{HAc}	P _{H₂O}	P _{HCl}
Maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen kiinteiden kenttien nurmikokeet															
Hartola 02065	M	HtMr	6.9	14	32	27	22	5	5.5	825	117	43	8.6	6.4	869
	J	HtMr	0.8	15	37	29	17	2	5.9	445	82	89	1.1		
Ilomantsi 02066	M	LCt	54	-	-	-	-	-	5.5	3570	74	120	12.3	12.8	304
	J	LCt	58	-	-	-	-	-	5.6	3042	35	149	3.2		
Pihtipudas 02067	M	htMm	28	4	10	18	58	10	5.8	1540	53	419	5.7	5.3	273
	J	KHt	3.5	2	4	14	72	8	5.1	55	16	45	0.2		
Pihtipudas 02068	M	htMm	21	3	8	8	62	19	5.9	1283	41	176	12.2	7.8	223
	J	KHt	1.3	1	2	5	75	17	5.6	155	29	31	2.5		
Pihtipudas 02069	M	Ct	54	-	-	-	-	-	5.6	1397	48	296	2.0	3.9	177
	J	Ct	63	-	-	-	-	-	5.3	1072	43	230	1.2		
Vaala 02070	M	Ct	40	-	-	-	-	-	5.1	1140	60	207	15.2	13.0	392
	J	Ct	58	-	-	-	-	-	4.9	898	68	186	6.6		
Muhos 02071	M	Mm	34	-	-	-	-	-	6.2	1840	97	521	13.2	7.8	559
	J	KHt	3.3	13	17	12	48	10	5.5	442	48	139	3.9		
Pihtipudas 02072	M	SMm	23	42	40	15	3	0	5.9	1440	44	171	3.9	3.5	229
	J	LJS	6.8	39	45	14	1	0	5.5	768	54	157	0.5		
Pihtipudas 02073	M	HsS	13	33	47	18	2	0	5.4	1010	98	242	3.0	2.4	590
	J	hsHe	3.5	29	49	21	1	0	5.6	890	42	231	1.2		
Muhos 02074	M	KHt	4.3	2	3	9	82	4	5.9	833	157	99	17.5	11.1	660
	J	KHt	1.1	2	2	9	86	1	5.6	90	75	37	1.1		
Muhos 02075	M	KHt	10	2	4	8	68	18	5.3	435	28	100	4.8	5.5	162
	J	KHt	3.7	1	1	5	76	17	5.0	25	11	27	0.9		
Kuusamo 02076	M	Ct	54	-	-	-	-	-	5.8	3230	61	164	9.1	4.1	368
	J	Ct	64	-	-	-	-	-	6.1	4500	42	298	1.3		
Muut kokeet															
Jokioinen 02105	M	Mm	39	-	-	-	-	-	5.3	2900	175	534	9.2		576
	J	LCt	62	-	-	-	-	-	4.7	1780	70	503	1.2		
Jokioinen 02106	M	HeS	4.7	43	24	15	8	10	6.6	2870	370	368	56.6		1473
	J	HeS	1.6	54	22	13	6	5	6.7	3010	234	901	3.8		
Jokioinen 02145	M	HtS	5.8	42	8	13	18	19	6.2	2700	617	320	18.2		1435
	J	HtS	1.0	35	9	18	21	17	5.6	1930	239	670	1.5		
Mietoinen 13014	M	AS	3.3	74	19	3	3	1	6.5	2545	360	890	3.9	4.6	877
	J	AS	1.4	80	17	2	1	0	7.0	1900	362	1417	0.5		
Mietoinen 13015	M	sKHt	2.9	24	11	23	41	1	5.7	1110	238	123	8.9	5.0	872
	J	sKHt	0.6	20	11	26	43	0	5.4	812	122	246	1.8		
Mietoinen 13018	M	HeS	3.7	35	25	15	20	5	5.8	1450	218	262	14.1	29.9	1012
	J	HsS	1.4	52	28	13	6	1	6.8	1790	212	806	0.7		
Mietoinen 13099	M	sHsS	3.6	59	28	5	4	4	6.2	2040	322	514	5.5	5.4	995
	J	AS	1.9	70	27	2	1	0	6.5	1668	296	920	0.6		
Kokemäki 14811	M	He	14	25	33	27	15	0	5.7	1850	176	93	9.1	9.8	708
	J	ljHeS	2.0	34	42	18	6	0	4.6	760	91	138	6.3		
Anjala 15677	M	Hs	17	25	59	16	0	0	6.0	2200	136	109	6.9	5.4	465
	J	Hs	1.2	28	53	18	1	0	6.0	1342	58	403	0.5		
Pälkäne 16066	M	He	4.0	12	31	24	18	15	5.6	1110	147	44	3.0	5.7	517
	J	He	1.3	13	42	30	11	4	6.0	565	91	47	0.1		
Mikkeli 17114	M	KHt	8.0	3	4	15	61	17	5.8	725	260	67	8.2	5.3	552
	J	KHt	4.5	2	1	16	64	17	5.2	45	167	21	0.8		
Maaninka 18261	M	HHT	2.8	8	17	33	35	7	6.1	1398	73	150	14.2	11.4	1879
	J	HHT	1.2	6	19	37	33	5	6.3	1075	60	137	3.6		
Laukaa 19024	M	Hs	4.6	26	56	10	5	3	6.2	1682	114	230	27.8	18.6	1140
	J	Hs	1.1	21	62	11	4	2	6.7	1140	64	245	2.6		
Ylistaro 20231	M	He	12	27	45	23	4	1	5.4	815	177	103	5.8	1.6	747
	J	He	4.6	23	42	28	6	1	4.6	260	87	61	3.7		

Taulukko 4. Fosforilannoituksen porraskokeiden koekenttien muokkauskerroksen (M) ja jankon (J) maalaji, humuspitoisuus ja lajitekoostumus sekä happamuus ja ravinteisuus kokeen alussa.

Koepaikka kokeen n:o	Ker- ros	Maa- laji	Humus %	Lajitekoostumus %					Happamuus ja ravinteisuus (mg/l)						
				S	Hs	HHT	KHT	Hk	pH _{H₂O}	Ca	K	Mg	P _{HAc}	P _{H₂O}	P _{HCl}
Toholampi 21003	M	HHT	5.1	6	26	46	18	4	5.4	275	131	68	4.7	1.6	595
	J	HHT	1.6	6	30	49	14	1	5.3	106	51	39	2.3		
Toholampi 21005	M	hsCt	43	-	-	-	-	-	4.8	1060	97	149	6.5	4.8	341
	J	Ct	51	-	-	-	-	-	4.7	915	58	141	3.1		
Toholampi 21006	M	Hs	17	18	53	26	3	0	4.9	493	88	75	7.0	3.5	657
	J	Hs	1.2	15	54	29	3	0	5.1	533	45	126	6.0		
Ruukki 22001	M	htMm	31	10	24	24	30	12	4.7	955	80	154	14.8	24.2	324
	J	KHT	14	12	24	24	30	10	4.6	702	50	136	11.7		
Vaala 24801	M	Mm	26	-	-	-	-	-	4.6	768	30	109	8.0	7.0	178
	J	Ct	72	-	-	-	-	-	4.3	710	25	112	3.2		
Mouhijärvi 25418	M	hsHsS	5.0	33	47	9	4	7	6.5	1940	200	158	15.2	15.0	811
	J	hsHsS	1.8	32	50	8	4	6	6.5	1470	129	302	3.0		
Mouhijärvi 25419	M	hsHsS	4.2	35	51	7	3	4	5.7	1350	96	186	3.7	6.7	620
	J	hsHsS	1.9	36	50	7	3	4	6.0	1400	90	377	0.9		
Tohmajärvi 43017	M	Ct	54	-	-	-	-	-	4.8	1867	86	91	5.2	5.3	271
	J	Ct	62	-	-	-	-	-	4.7	1795	68	89	3.2		
Tohmajärvi 43327	M	HHT	6.1	5	20	55	17	3	5.6	788	231	50	4.6	4.6	766
	J	HHT	1.8	4	19	57	18	2	5.9	220	155	19	1.6		
Tohmajärvi 43106	M	Ct	49	-	-	-	-	-	4.6	1350	103	121	11.2	16.1	398
	J	Ct	55	-	-	-	-	-	4.4	1360	111	131	9.1		

Taulukko 5. Fosforilannoituksen vaikutus satoihin kiinteiden kenttien nurmikokeissa (nurmi, vihantarvis ja oljet, kuiva-ainesato, jyvät 15 % k.o.l.)

Koe	Vuosi	Niitto pv	Fosforilannoitus, kg P/ha					merk	Nurmen ikä	Yasvilajit, %			
			0	15	30	45	60			Apila	Timotei	Muut	
02065 Hartola	1977	23.6	5730	5570	5460	5350	5780	-	3	8	80	12	
		15.8	4260	4110	4640	3710	4490	-					
		yht.	10040	9680	10100	9060	10270	-					
	1978	15.6	6640 ^{ab}	6340 ^a	7060 ^b	6550 ^{ab}	7170 ^b	x	4	2	98		
		2.8	5180	5320	5530	5840	6230	-					
		yht.	11820 ^a	11660 ^a	12590 ^{ab}	12390 ^{ab}	13400 ^b	xx					
1979	29.1	2850	3060	2940	3090	3000	-	Ohra Hja 673					
	oljet yht. k.a.	2680	3030	2950	2950	2950	-						
02066 Ilomantsi	1977	28.6	3760	4470	4270	4280 ^b	4530	-	1	3	96		
		22.8	(5970 ^a)	5620 ^a	6020 ^a	7180 ^b	6420 ^{ab}	x					
		yht.	(9740 ^a)	10090 ^{ab}	10290 ^{ab}	11460 ^b	10950 ^{ab}	x					
	1978	28.6	4340 ^a	4460 ^a	4620 ^a	4690 ^a	5430	x	2	5	95		
		11.8	(3220)	3640	3510	3760	3860	-					
		yht.	(7560)	8100	8130	8450	9290	-					
	1979	26.6	4980	5120	5170	5280	5430	-	3	1	99		
		27.8	(4670)	4630	4240	4160	4800	-					
	02067 Pihtipudas	1977	14.7	5650	6200	5210	6070	5720	-	2		95	5
8.9			2900	2950	2880	2920	3030	-					
yht.			8550	9150	8200	9000	8750	-					
1978	13.7	4210	4720	4280	4860 ^{ab}	5060	-	3		95	5		
	5.9	2710 ^a	2750 ^a	3800 ^b	3340 ^{ab}	3280 ^{ab}	x						
	yht.	6920 ^a	7470 ^{ab}	8080 ^b	8190 ^b	8330 ^b	x						
1979	5.7	3380 ^a	3670 ^{ab}	3670 ^{ab}	4130 ^b	3750 ^{ab}	x	4		95	5		
	16.9	2220 ^a	2520 ^a	2570 ^a	2950 ^{ab}	3450 ^b	xx						
	yht.	5600 ^a	6190 ^a	6240 ^a	7080 ^b	7200 ^b	xx						
02068 Pihtipudas	1977	30.6	3440	3410	3700	3200	3450	-	4		94	6	
		1978	15.7	6210 ^a	8080 ^b	7140 ^b	7230 ^b	6800 ^{ab}		x			Vihantarvis
		1979	20.6	2320	2890 ^a	2720 ^a	2780 ^a	2670 ^a		x			1
02069 Pihtipudas	1977	9.7	5070	5050	5480	5400	5390	-	2		96	4	
		9.9	3360	3850	3680	3990	3790	-					
		yht.	8430	8900	9160	9390	9180	-					
1978	27.6	2470	3720 ^a	3860 ^a	4190 ^a	3770 ^a	xxx	3		90	10		
	24.8	3060	4680 ^a	5390 ^a	5300 ^a	5300 ^a	xxx						
	yht.	5530	8400 ^a	9350 ^a	9490 ^a	9070 ^a	xxx						
1979	26.7	2200	3330 ^a	3530 ^{ab}	3750 ^b	4100 ^a	xxx	Vihantakaura					
	16.9	700	530 ^a	450 ^a	500 ^a	450 ^a	x						
	yht.	2900	3850 ^a	3980 ^a	4250 ^{ab}	4550 ^b	xxx						
02070 Vaala	1977	19.7	6550	6530	7020	5780	6650	-	2		95	5	
02071 Muhos	1977	18.7	6490 ^a	6970 ^{ab}	7190 ^{ab}	7650 ^b	7830 ^b	xxx	2		99	1	
		24.8	1920	2080	1960	2010	2020	-					
		yht.	8410 ^a	9050 ^{ab}	9150 ^{ab}	9660 ^b	9850 ^b	xx					
1978	13.7	5050	5560 ^a	5080	5390 ^a	5740 ^a	-	3		95	5		
	13.9	1970	2300 ^a	2470 ^a	2250 ^a	2340 ^a	x						
	yht.	7020 ^a	7860 ^a	7550 ^{ab}	7640 ^{ab}	8080 ^b	x						
1979	4.7	3390	3590 ^{ab}	3370 ^b	3620 ^b	3810 ^b	-	4	1	90	9		
	29.8	1860 ^a	2300 ^{ab}	2790 ^b	2730 ^b	2620 ^b	x						
	yht.	5250 ^a	5890 ^{ab}	6160 ^b	6350 ^b	6430 ^b	x						
02072 Pihtipudas	1978	27.6	3970	4180	3860	3960	3550	-	2	5	90	5	
		21.8	4040	4180	4040	4340	4100	-					
		yht.	8010	8360	7900	8300	7650	-					
1979	23.6	3400	3880 ^a	3810 ^a	3790 ^a	3880 ^a	x	3	3	67	30		
	17.8	3660	3960 ^a	4320	3940	4390 ^b	-						
	yht.	7060 ^a	7840 ^{ab}	8120 ^b	7730 ^{ab}	8270 ^b	x						

Taulukko 5. Fosforilannoituksen vaikutus satoihin kiinteiden kenttien nurmikokeissa (nurmi, vihantaruus (jatkoa) ja oljet, kuiva-ainesato, jyvät 15 % kost.)

Koe	Vuosi	Niitto pv	Fosforilannoitus, kg P/ha					merk	Nurmen ikä	Kasvilajit, %		
			0	15 sato	30 kg/ha	45	60			Apila	Timotei	Muut
02073 Pihtipudas	1978	20.6	3380	3790	3600 ^b	3680	3600 ^{ab}	-	2	95	5	
		8.8	4210 ^a	4720 ^{ab}	5390 ^b	5010 ^{ab}	5020 ^{ab}	x				
		yht.	7590 ^a	8510 ^{ab}	8990 ^b	8690 ^{ab}	8620 ^{ab}	x				
	1979	17.6	2230	2620 ^{ab}	2830 ^{ab}	2980	2980 ^b	-	3	90	10	
		8.8	3350 ^a	3700 ^{ab}	3650 ^a	4150 ^b	3980 ^{ab}	x				
		yht.	5580	6320 ^a	6480 ^a	7130 ^b	6960 ^{ab}	xx				
02074 Muhos	1978	19.6	3530	3630	3630	3460	3550	-	1	100		
		9.8	6350	6450	6490	6950	6650	-				
		yht.	9880	10060	10120	10410	10200	-				
	1979	21.6	2970	3190	3270	3350	3330	-	2	100		
		8.8	3400	3500	3510	3640	3500	-				
		yht.	6370	6680	6780	6990	6830	-				
02075 Muhos	1978	3.7	4680 ^a	4730 ^a	5110 ^b	5020 ^{ab}	5000 ^{ab}	x	2	100		
		4.9	3350	3790 ^a	4070 ^a	4010 ^a	4510 ^b	xxx				
		yht.	8030	8520	9180 ^{ab}	9030 ^a	9510 ^b	xxx				
	1979	2.7	4070 ^a	4250 ^a	4510 ^{ab}	4290 ^a	4900 ^b	x	3	100		
		24.8	2560	3000 ^a	2940 ^a	2830 ^a	2880 ^a	x				
		yht.	6630	7250 ^a	7460 ^a	7120 ^a	7780 ^a	x				
02076 Kuusamo	1978	21.7	4260	3840	4460	4300	4110	-	2	100		
		9.9	1330	1400	1460	1658	1580	-				
		yht.	5590	5240	5920	5950	5690	-				
	1979	11.7	1110	1220	960	1090	890	-	3	60	40	

Taulukko 6. Fosforilannoituksen vaikutus satoihin koeasemien ja maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen kokeissa (viljat jyväsato, kosteus 15 %, nurmet kuiva-ainesato, peruna mukulasato)

Koe	Vuosi	Fosforilannoitus, kg P/ha					merk	Kasvi		N-lann. kg/ha	Kylvö pv	Korjuu pv	Lako %
		0	15	30	45	60		Laji	Lajike				
02105	1980	3910	3820	3930	3940	4000	-	ohra	Pomo	55	21.5	28.8	5
	1981	2100	2320	2380	2340	2190	-	ohra	Pomo	47	26.5	2.9	20
02106	1980	4410	4220	4610	4260	4470	-	ohra	Pomo	100	20.5	1.9	5
	1981	3660	3670	3610	3650	3440	-	ohra	Pomo	100	13.5	18.8	55
02145	1980	39100	40400	40900	41100	40600	-	peruna	Pito	90	25.5	29.9	
02161	1981	25900	24600	25900	27500	26300	-	peruna	Pito	90	28.5		
13014	1977	3390 ^a	3580 ^{ab}	3680 ^b	3670 ^b	3670 ^b	x	k.vehnä	Ruso	100	24.5	27.9	0
	1978	3090	3250	3230	3280	3380	-	k.vehnä	Tähti	99	23.5	4.10	0
	1979	1570 ^a	1590 ^a	1890 ^a	1730 ^a	2030 ^a	x	ohra	Suvi	99	21.5	29.8	0
	1980	4720 ^a	4710 ^a	5110 ^b	4990 ^b	5260 ^b	xxx	ohra	Suvi				
13015	1977	2960	3080	3000	3110	3100	-	ohra	Karri	83	31.5	20.9	80
	1978	4070	4000	3910	4080	4500	-	kaura		83	26.5	14.9	90
	1979	3100	3100	3280	3270	3250	-	k.vehnä	Ruso	83	24.5	21.9	15
	1980	5400	5370	5300	5410	5310	-	kaura	Puhti				
13018	1978	2630	3160	3290	3340	3010	-	ruis	Voima	124	31.8	16.8	22
	1979	2600	2660	2620	2760	2720	-	ruis	Voima	124	30.8	16.8	63
	1980	3360	3590	3650	3820	3560	-	s.vehnä	Vakka				
13099	1977	1660	1510	1570	1580	1400	-	herne	Jo 9161	-	24.5	28.9	
	1978	2990	2970	3150	2860	2980	-	herne	Jo 9161	-	24.5	29.9	
	1979	2240	1650	1710	1660	1810	-	herne		-			
	1980	3280	3420	3330	3230	3570	-	k.vehnä	Tähti				
14811	1978	3320	3620	3650	3330	3650	-	ohra	Birgitta	53	23.5	27.9	73
	1979	3930	3990	4140	3840	4180	-	ohra	Suvi	53	25.5	6.9	40
	1980	3310	3420	3400	3400	3560	-	ohra					
15677	1977	2530	2670	2530 ^{ab}	2650 ^b	2590	-	ohra		80	1.6	30.8	75
	1978	1220	1450 ^a	1500 ^{ab}	1680 ^b	1770	xx	ohra		55			
	1979	1760	2060	2010	2020	2090	-	ohra					
	1980	2580	3000 ^a	3080 ^a	3080 ^a	2960 ^a	xx	ohra					
16066	1978	2640	2850	3010 ^b	2660 ^b	3090 ^b	-	ohra	Pomo	55	26.5	31.8	0
	1979	3930 ^{ab}	3790 ^a	4010 ^b	4000 ^b	4080 ^b	x	kaura	Heikki	55	25.5	5.9	60
	1980	3550	3870 ^a	3950 ^a	3890 ^a	4010 ^a	x	ohra					
17114	1978	1830	1920	2030	2100	1940	-	ohra	Eero	55	10.5	21.8	
	1979	4980	4900	5330	5570	5120	-	timotei		300		15.6	
		2740	2780	2040	2600	3160	-					30.7	
	1980	2710	2500	3100	2950	3210	-	timotei					
		2190	2350	2510	2410	2630	-						
	420	420	440	410	460	x							
18261	1977	3730 ^b	3720 ^{ab}	3720 ^{ab}	3820	3670	-	ohra		80			95
	1978	2810 ^b	2600 ^{ab}	2710 ^{ab}	2660 ^{ab}	2440 ^a	x	ohra		80			93
	1979	3700	3770 ^{ab}	4030 ^{ab}	3730	3900 ^b	-	ohra	Vigdis	60	31.5	29.8	100
	1980	4290 ^a	4550 ^{ab}	4490 ^{ab}	4850 ^c	4690 ^{bc}	x	ohra					
19024	1977	2230	2200	2230	2190	2290	-	kaura	Tiitus	83	2.6	20.10	(50)
	1978	3560	3750	3600	3770	3750 ^b	-	ohra	Otra	83	26.5	4.9	(30)
	1979	3000 ^a	3210 ^{ab}	3470 ^b	3380 ^b	3580 ^b	xx	ohra	Otra	83	29.5	9.9	
	1980	2650	2660	2690	2680	2740	-	kaura	Tiitus	69	28.5	26.8	
20231	1977	4050	3980	4310	3920	4160	-	kaura	Tiitus	52	26.5	26.9	25
	1978	3720	3720	3800	3870	3950	-	kaura	Tiitus	52	12.5	8.9	13
	1979	3850	3840	4000	4000	4070	-	kaura	Tiitus	55	23.5	9.9	5
	1980	4060	3970	4210	4000	3950	-	kaura					
21003	1977	3110 ^a	3380 ^{ab}	3640 ^b	3570 ^b	3630 ^b	xxx	ohra					
	1978	3160	3650	3990 ^a	4160 ^{ab}	4320 ^b	xxx	ohra	Otra	61	29.5	7.9	60
	1979	2410	2660	2890 ^a	2930 ^a	3110 ^a	xxx	ohra					
	1980	2530	2630	2800	2880	2890	x	ohra					
21005	1978	2060	1930	1710	2110	1760	-	kaura	Tiitus	61	30.5	27.9	90 ei tuleent.
	1979	5220	5110	5110	5390	5440	-	kaura					
	1980	4070	4290	4360	4310	4340	-	kaura					
21006	1978	3530	4010	3880	3970	3890	-	kaura	Tiitus	61	30.5	25.9	0
	1979	1460	1710	1590	1710	1850	-	timotei					
		1460	1430	1400	1580	1470	-						
		680	590	630	810	620	-						
	1980	5390	5110	4970	5290	4850	-	timotei					
	3170	3590	3030	3460	3560	x							

Taulukko 6. Fosforilannoituksen vaikutus satoihin koemasien ja maanviljelyskemian ja -fysiikan laitoksen kokeissa (viljat jyväsato, kosteus 15 %, nurmet kuiva-ainesato, peruna mukulasato)

Koe	Vuosi	Fosforilannoitus, kg P/ha					merk	Kasvi		N-lann. kg/ha	Kylvö pv	Korjuu pv
		0	15	30	45	60		Laji	Lajike			
22001	1977	2490	2560	2450	2530	2710	-	ohra		75	6.6	26.9
	1978	4180	4380	4720	4400	4650	-	ohra		75	26.5	4.9
	1979	4040	3810	4070	4170	4230	-	ohra		75	31.5	6.9
	1980	2550	2620	2680	2760	2800	-	ohra				
24801	1978	2620	2490	2100	2530	2190	-	raiheinä				
		2030	2090	2030	1980	1920	-					
	1979	2310 ^a	2380 ^a	2680 ^b	2460 ^{ab}	2700 ^b	x	kaura-timotei		160	1.6	17.7
		2460	2220	2090	2330	2140	-					
	1980	4450	4600	4880	4530	4680	-	timotei				28.7
5130		5490	5510	5620	5720	-						
25418	1978	5500	5700	5700	5710	5680	-	ohra		80	26.5	27.9
		900	1020	950	980	700	-	nurmi				
	1979	2300 ^a	2500 ^{ab}	2830 ^b	2660 ^{ab}	2380 ^a	x					
		3140 ^b	3120 ^b	2930 ^a	2960 ^a	3000 ^{ab}	x					
	1980	3620	3810	3650	3530	3640	-	nurmi				
		1020	980	1070	1120	1120	-					
	1660	1900 ^a	1960 ^a	1960 ^a	1960 ^a	xxx						
25419	1979	2780 ^a	3020 ^{ab}	3190 ^b	3140 ^b	3330 ^b	xx	ohra		80	30.5	6.9
	1980	1380	1670	1860	2050 ^a	2050 ^a	xxx	ohra				
43017	1977	3250	3080	3040	3010	3070	-	kaura				
	1978	3530	3780	3500	3630	3390	-	kaura	Tiitus	55	20.5	28.9
	1979	3870	3950	3840	3950	3950	-	kaura	Tiitus	55	25.5	13.9
	1980	4210	4470	4480	4550	4540	-	kaura				
43106	1979	5830	6250	6120	6190	6090	-	timotei		180		27.6
		4940	4310	4560	5610	5870	(xxx)					28.8
	1980	5950	5640	5620	5710	5580	-	timotei				
		4430	4350	4490	4490	4400	-					
43237	1977	3840	3790	3800	3720	3790	-	kaura				
	1978	3760	3850	4010	3970	4030	-	kaura	Tiitus	75	20.5	8.9
	1979	2910 ^a	2830 ^a	3430 ^b	3230 ^{ab}	3390 ^b	x	kaura	Tiitus	75	26.5	4.9
	1980	3870 ^a	4150 ^{ab}	4530 ^b	4550 ^b	4600 ^b	xx	kaura				

Taulukko 10. Fosforilannoituksen vaikutus satojen ravinnesisältöön ja maan ravinnetilaan kokeessa 02068, hietainen multamaa, Pihtipudas

P-lannoitus vuodessa kg P/ha	1977	1978		1979		1977	1978	1979	yht.	Maa-analyysi syksyllä 1979		Muokk. kerros	Jankko kerros			
	1	Vihantaruus 2		1	2					kg/ha				Muokk.	Jankko	
	mg/g						kg/ha						pH			
	Typpi, N												(5.9)	(5.6)		
0	24.4	12.6	23.2	26.8	83	78	126 ^a	287	6.0	5.7						
15	23.5	13.0	23.8	26.0	80	105	133 ^{ab}	318	6.0	5.5						
30	23.8	13.4	22.1	26.5	88	96	129 ^{ab}	313	6.0	5.6						
45	25.7	13.4	24.3	27.0	82	98	141 ^b	321	5.9	5.4						
60	23.7	13.4	24.6	27.2	82	91	139 ^b	312	5.9	5.4						
merk.	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-						
	Fosfori, P												P _{HAc}		P _{HCl}	
													(12.2)	(2.5)	(223)	
0	1.9 ^a	2.6	3.2 ^a	3.9 ^a	6 ^a	16 ^a	18	40	13.1 ^a	6.7	258	240				
15	1.8 ^a	2.7	3.4 ^{ab}	3.9 ^a	6 ^a	22 ^b	20 ^a	48	14.8 ^a	5.2	283	133				
30	2.4 ^{ab}	2.7	3.5 ^{bc}	4.0 ^a	9 ^b	19 ^{ab}	20 ^a	48	15.6 ^a	4.1	235	158				
45	2.7 ^b	2.7	3.7 ^{cd}	4.3 ^b	9 ^b	19 ^{ab}	22 ^b	50	19.5 ^b	6.2	235	189				
60	2.6 ^b	2.9	3.8 ^d	4.4 ^b	9 ^b	20 ^b	22 ^b	51	22.8 ^b	3.1	293	181				
merk.	xx	-	xxx	xx	x	x	xxx	-	xxx	-	-	-				
	Kalium, K												(41)	(29)		
0	20.6	17.1	35.4	40.9	71	106	192	369	35	30						
15	19.7	17.2	33.6	39.4	67	139	194	400	39	21						
30	15.5	17.1	31.5	36.9	57	122	181	360	36	16						
45	19.1	17.7	32.0	38.4	60	128	194	382	36	15						
60	19.1	18.8	34.2	39.4	64	128	199	391	40	23						
merk.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
	Kalsium, Ca												(1283)	(155)		
0	3.2	2.4	4.4	9.0	11	15	34	60	1388	150						
15	3.1	2.6	4.1	9.3	11	21 ^a	42	74	1438	125						
30	3.3	2.6	4.4	9.9	12	19 ^a	38	69	1413	125						
45	3.3	2.4	3.8	8.4	11	17 ^a	34	62	1463	156						
60	3.1	2.5	4.6	9.5	11	17 ^a	38	66	1438	150						
merk.	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-						
	Magnesium, Mg												(176)	(31)		
0	1.5 ^{ab}	1.0	1.6	2.9	5	6 ^a	12	23	209	33						
15	1.5 ^{ab}	1.1	1.6	2.9	5	9 ^c	14	28	208	33						
30	1.7 ^b	1.1	1.6	3.1	6	8 ^{bc}	15	29	196	33						
45	1.6 ^{ab}	1.0	1.5	2.6	5	7 ^{ab}	13	25	203	33						
60	1.4 ^a	1.0	1.6	2.8	5	7 ^{ab}	15	27	185	30						
merk.	x	-	-	-	-	x	-	-	-	-						

Taulukko 11. Fosforilannoituksen vaikutus nurmisatojen ravinnesisältöön ja maan ravinnetilaan kokeessa 02069, saraturve, Pihtipudas

P-lannoitus vuodessa kg P/ha	1977		1978		1979		1977	1978	1979	yht.	Maa-analyysi syksyllä 1979 (sulkeissa kok. alussa)		
	1	2	1	2	1	2					kg/ha		Muokk. Jank- kerros ko
	Typpi, N											(5.6) ^{PH}	(5.3)
0	19.7	21.6	25.3	22.9	23.6	16.5	170	133	63 ^a	366	5.5	4.8	
15	20.9	21.9	23.4	20.4	19.2 ^a	18.0	191	183 ^a	73 ^{ab}	447	5.4	4.9	
30	18.7	19.9	24.8	20.7	19.9 ^a	19.6	177	207 ^a	79 ^b	463	5.4	4.8	
45	20.7	20.3	24.0	22.4	18.2 ^a	18.9	193	219 ^a	77 ^b	489	5.4	4.8	
60	20.9	22.4	23.7	21.8	17.3 ^a	19.8	198	204 ^a	80 ^b	422	5.4	4.8	
merk.	-	-	-	-	xxx	-	-	xxx	x	-	-	-	
	Fosfori, P											P _{HAC}	P _{HCl}
					(2.2)						(2.0)	(1.2)	(177)
0	1.4	1.2	1.8	1.2 ^a	2.0	11	8	7 ^a	26	1.2 ^a	0.0	173 ^a	63
15	1.5	1.2	2.6	1.4 ^{ab}	2.2	12	16	8 ^a	36	1.7 ^a	0.0	203 ^a	55
30	1.5	1.2	3.2 ^a	1.6 ^{bc}	2.1	12	21 ^a	9 ^{ab}	42	1.9 ^a	0.2	213 ^a	58
45	1.6	1.4	3.4 ^a	1.9 ^c	2.5	14	24 ^a	11 ^b	49	2.9	0.0	217 ^a	48
60	1.7	1.5	3.3 ^a	1.8 ^c	3.0	15	21 ^a	14	50	3.7	0.0	275	47
merk.	-	-	xxx	xx	-	xxx	xxx	xxx	xxx	xxx	-	x	-
	Kalium, K											(48)	(43)
0	16.4	17.0	25.9	26.7	29.9 ^a	14.0	137	146	75	358	55 ^c	18	
15	15.8	15.8	24.7	26.1	20.6 ^a	13.4	141	215 ^a	76	363	53 ^{bc}	15	
30	15.8	14.8	24.8	27.4	20.6 ^a	11.2	142	244 ^a	78	464	45 ^{ab}	24	
45	16.5	16.2	24.1	26.0	19.3 ^a	12.5	155	238 ^a	79	472	43 ^a	16	
60	16.4	16.0	22.4	23.8	18.0 ^a	12.3	147	211 ^a	79	437	45 ^{ab}	18	
merk.	-	-	-	-	xx	-	xxx	xxx	-	xxx	x	-	
	Kalsium, Ca											(1397)	(1072)
0	2.1	2.5	2.9 ^a	4.2	2.0 ^a	2.6 ^a	18	20	6	44	1513	575	
15	2.0	2.8	2.8 ^a	3.8	2.1 ^a	2.6 ^a	21	29	9	59	1513	613	
30	2.0	2.3	3.4 ^{ab}	3.7	3.2 ^b	3.4 ^{ab}	20	33 ^a	13 ^a	66	1525	694	
45	2.4	2.6	3.8 ^b	3.9	3.2 ^b	3.7 ^b	23	36 ^a	14 ^a	73	1563	625	
60	2.6	2.8	3.6 ^b	3.9	3.5 ^b	3.7 ^b	25	34 ^a	16 ^a	75	1625	575	
merk.	-	-	xx	-	xxx	x	xxx	xxx	xxx	-	-	-	
	Magnesium, Mg											(296)	(230)
0	1.4	1.4 ^{ab}	1.5 ^a	1.7	2.0 ^a	2.2	12	9	6 ^a	27	315	131	
15	1.5	1.8 ^b	1.6 ^{ab}	1.7	1.9 ^a	2.2	14	14	7 ^a	35	310	138	
30	1.4	1.2 ^a	1.9 ^c	1.6	2.6 ^b	2.6	12	16 ^a	10 ^b	38	306	153	
45	1.7	1.3 ^a	2.0 ^c	1.7	2.5 ^b	2.8	14	17 ^a	11	56	293	133	
60	1.8	1.4 ^{ab}	1.8 ^{bc}	1.9	2.6 ^b	2.6	15	17 ^a	12 ^b	44	298	120	
merk.	-	x	xx	-	x	-	xxx	xxx	xxx	-	-	-	

Taulukko 14. Fosforilannoituksen vaikutus nurmisatojen ravinnesisätöön ja maan ravinnetilaan kokeessa 02073, hiesusavi, Pihtipudas

P-lannoitus vuodessa kg P/ha	1978		1979		1978	1979	yht.	Maa-analyysi syksyllä 1979 (sulkeissa kok. alussa)			
	1	2	1	2				mg/g		kg/ha	
								(5.4)	(5.6)		
0	34.3	25.7	26.2	27.7	225	151	376	5.4 ^{ab}	5.5 ^a		
15	33.3	24.1	28.2	28.7	241	179 ^a	420	5.4 ^a	5.7 ^b		
30	35.0	24.5	28.0	29.1	259	186 ^a	445	5.4 ^{ab}	5.5 ^{ab}		
45	35.7	25.1	26.7	26.8	258	190 ^a	448	5.3 ^r	5.6 ^b		
60	36.5	24.0	26.7	26.3	252	184 ^a	436	5.3 ^b	5.5 ^a		
merk.	-	-	-	-	-	xx		x			
	Fosfori, P							P _{HAC}		P _{HCl}	
								(3.0)	(2.4)	(590)	
0	2.8 ^a	1.7 ^a	2.6 ^a	2.6 ^a	17 ^a	15	32	2.1 ^a	1.2	589	550
15	3.1 ^a	1.6 ^a	2.8 ^a	2.8 ^{ab}	20 ^{ab}	18 ^a	38	2.5 ^a	0.8	587	444
30	3.7 ^b	1.9 ^{ab}	3.2 ^{ab}	3.0 ^b	24 ^b	20 ^a	44	2.4 ^a	0.9	602	456
45	4.0 ^b	2.0 ^b	3.6 ^b	3.3 ^c	25 ^b	24 ^b	49	2.7 ^a	0.8	688	520
60	4.2 ^b	2.0 ^b	3.7 ^b	3.3 ^c	25 ^b	24 ^b	49	3.8	0.9	668	481
merk.	xxx	x	xx	xxx	xx	xxx		x	-	-	-
	Kalium, K							(98)	(42)		
0	35.5	33.4	28.7	31.6	264	169	433	76	40		
15	32.8	29.4	33.1	33.8	266	211 ^a	477	80	29		
30	33.6	30.5	29.6	32.1	286	201 ^a	487	73	36		
45	33.9	31.9	32.9	31.0	284	227 ^a	511	75	36		
60	35.6	29.8	30.2	35.6	283	230 ^a	513	78	45		
merk.	-	-	-	-	-	x		-	-		
	Kalsium, Ca							(1010)	(890)		
0	2.8	3.3	3.5	3.7	23	20	43	988	1056		
15	3.2	3.3	2.7	4.0	28	22	50	1025	1088		
30	3.5	3.1	2.9	4.2	29	24	53	1019	1031		
45	3.4	3.3	3.2	3.8	29	25	54	1100	1000		
60	3.2	3.7	3.2	3.9	29	25	54	1080	1062		
merk.	-	-	-	-	-	-		-	-		
	Magnesium, Mg							(242)	(231)		
0	1.6	1.7	1.6	2.0	12	10 ^a	22	226	216		
15	1.7	1.7	1.6	2.1	14	12 ^{ab}	26	213	255		
30	1.8	1.6	1.6	2.3	15	13 ^b	28	220	234		
45	1.8	1.8	1.7	2.0	15	13 ^b	28	228	223		
60	1.7	1.8	1.8	2.0	15	13 ^b	28	230	248		
merk.	-	-	-	-	-	x		-	-		

Taulukko 16. Fosforilannoituksen vaikutus nurmisatojen ravinnesisältöön ja maan ravinnetilaan kokeessa 02075, karkea hieta, Muhos

P-lannoitus vuodessa kg P/ha	1978		1979		1978	1979	yht.	Maa-analyysi syksyllä 1979 (sulkeissa kok. alussa)			
	1	2	1	2				Muokk. Jank- kerros ko		Muokk. Jank- kerros ko	
	mg/g				kg/ha			(5.3) ^{pH}	(5.0)		
Typpi, N											
0	21.4	25.1	18.1	26.8	184 ^a	142	326	5.3	5.2		
15	21.5	24.0	19.8	25.3	193 ^{ab}	160	353	5.1	5.0		
30	22.2	24.3	17.6	25.7	211 ^b	155	366	5.2	5.1		
45	20.7	24.4	17.8	25.5	202 ^{ab}	149	351	5.1	5.1		
60	21.3	24.3	18.7	25.5	215 ^b	165	380	5.1	5.1		
merk.	-	-	-	-	xx	-	-	-	-		
Fosfori, P											
								(4.8) ^{P_{HAC}}	(0.9)	(162) ^{P_{HCl}}	
0	2.2	2.8	2.1	3.1	20	17	36	4.1 ^a	0.7	150 ^a	200
15	2.9 ^a	3.1 ^a	2.7 ^a	3.2	26 ^a	21 ^a	47	4.9 ^{ab}	0.6	166 ^{ab}	172
30	3.2 ^a	3.4 ^a	3.1 ^a	3.5	30 ^a	24 ^a	54	5.6 ^{bc}	0.6	172 ^{ab}	104
45	3.3 ^a	3.6 ^a	3.3 ^{ab}	4.0	31 ^a	25 ^a	56	6.9 ^c	1.1	194 ^b	194
60	3.3 ^a	3.6 ^a	3.4 ^b	4.0	32 ^a	28	60	6.7 ^c	0.7	191 ^b	169
merk.	xxx	xxx	xxx	xxx	xxx	xxx	-	xx	-	x	-
Kalium, K											
								(28)	(11)		
0	20.4	24.8	23.2	30.8 ^a	178 ^a	173	351	19	9		
15	20.1	26.1	23.0	27.0 ^a	194 ^{ab}	179	373	19	9		
30	20.7	25.6	22.3	26.9 ^a	209 ^b	180	389	19	7		
45	19.8	26.5	21.8	26.5 ^a	206 ^b	169	375	19	9		
60	19.0	24.5	22.0	26.7 ^a	204 ^b	189	389	18	6		
merk.	-	-	-	x	x	-	-	-	-		
Kalsium, Ca											
								(435)	(25)		
0	2.1	3.3	2.4 ^a	3.3	21	18	39	538	31		
15	2.6 ^a	3.1	2.6 ^{ab}	3.3	24 ^a	21 ^a	45	600	31		
30	2.9 ^a	3.6	2.8 ^{ab}	3.8	29 ^b	24 ^b	53	606	35		
45	2.6 ^a	3.0	2.7 ^{ab}	4.0	25 ^a	23 ^{ab}	48	625	38		
60	3.0 ^a	3.5	3.0 ^a	3.7	31 ^b	25 ^b	56	650	38		
merk.	xx	-	x	-	xxx	xxx	-	-	-		
Magnesium, Mg											
								(100)	(27)		
0	1.5 ^a	2.5 ^a	1.6	2.4	16 ^a	13	29	104	25		
15	1.7 ^{ab}	2.2 ^a	1.8	2.2	17 ^{ab}	14	31	108	29		
30	1.9 ^b	2.4 ^a	1.7	2.4	19 ^b	15	34	114	23		
45	1.6 ^a	1.8	1.6	2.3	15 ^a	13	28	101	28		
60	1.9 ^b	2.2 ^a	1.6	2.0	19 ^b	14	33	103	24		
merk.	xx	x	-	-	xx	-	-	-	-		

Taulukko 18. Fosforilannoituksen vaikutus sadon fosforisisältöön ja maan fosfori-tilaan (v = kevätvehnä, o = ohra, k = kaura, r = ruis, s = syysvehnä, h =herne, 1/2 = nurmen niittokerrat).

Koe	P-lan- noitus kg P/ha	P-pitoisuus, mg/g			P-määrä			kg/ha yht.	Maan P _{HAC} , mg/l 3 v. syksyllä (kok. alussa)
		1 v.	2 v.	3 v.	1 v.	2 v.	3 v.		
13014		v	v	o					(3.9)
	0	4.3	4.2	3.7	12	11	5 ^a	28	2.5
	15	4.2	4.0	3.7	13	11	5 ^a	29	3.3
	30	4.2	4.0	3.7	13	11	6 ^{ab}	30	4.0
	45	4.4	4.0	3.9	14	11	6 ^{ab}	31	4.2
	60	4.2	4.0	3.9	13	12	7 ^b	32	5.9
merk.	-	-	-	-	-	x			
13015		o	k	v					(8.9)
	0	4.2	3.8	4.2	11	13	11	35	7.1
	15	3.9	3.9	4.2	10	13	11	34	7.8
	30	4.1	3.8	4.1	10	13	11	34	8.3
	45	4.0	3.9	4.2	11	13	12	36	10.0
	60	4.1	3.8	4.2	11	14	12	37	10.1
merk.	-	-	-	-	-	-			
13018		r	r	s					(14.1)
	0	3.5	3.8	3.5	8	8	10	26	12.3
	15	3.7	4.0	3.4	10	9	10	29	13.6
	30	3.5	4.1	3.5	10	9	10	29	13.6
	45	3.6	4.2	3.5	10	10	11	31	15.4
	60	3.6	4.1	3.5	9	10	11	30	16.3
merk.	-	-	-	-	-	-			
13099		h	h	h					(5.5)
	0	4.9 ^a	4.6	3.8	7 ^b	12	9	28	4.2
	15	4.1 ^a	4.6	4.1	5 ^a	12	8	25	4.4
	30	4.2 ^a	4.5	4.1	6 ^{ab}	12	8	26	5.3
	45	4.0 ^a	4.8	4.0	5 ^{ab}	12	8	25	5.1
	60	4.0 ^a	4.8	4.3	5 ^a	12	9	26	5.5
merk.	xxx	-	-	x	-	-			
14811		o	o	o					(9.1)
	0	3.7	3.7	4.1	11	12	12	35	9.0
	15	3.7	3.7	4.0	12	12	12	36	9.3
	30	3.7	3.7	4.1	11	13	12	36	8.8
	45	3.7	3.7	4.1	11	12	12	35	9.8
	60	3.9	4.0	4.2	12	13	13	38	9.1
merk.	-	=	=	-	-	-			
15677		o		o					(6.9)
	0	4.4		3.7	10		6		7.9
	15	4.3		3.7	10		7		6.9
	30	4.7		3.7	10		6		10.1
	45	4.4		3.9	10		7		8.9
	60	4.2		3.8	9		7		9.7
merk.	-		-	-		-			
16066		o	k	o					(3.0)
	0	3.9	4.0	3.7	9	13	11	33	4.5
	15	4.0	4.0	3.7	10	13	12	35	5.3
	30	4.1	4.1	3.6	11	14	12	37	4.8
	45	3.9	4.1	3.6	9	14	12	35	5.0
	60	4.0	4.1	3.6	11	14	12	37	5.4
merk.	=	-	-	-	-	-			

Taulukko 18. Fosforilannoituksen vaikutus sadon fosforisisältöön ja maan fosforitilaan (v = kevävehnä, o = ohra, k = kaura, r = ruis, s = syysvehnä, h = herne, 1/2 = nurmen niittokerrat).

Koe	P-lannoitus kg P/ha	P-pitoisuus		mg/g 3 v.	P-määrä kg/ha			yht.	Maan P 3 v. HAc, mg/1 syks. (kok. alussa)
		1 v.	2 v.		1 v.	2 v.	3 v.		
17114	0	o	1/2.n.	1/2/3.n.					(8.2)
	15	3.8	2.4/4.2	2.6/2.5/3.1	6	23	14	43	8.7
	30	3.9	2.5/4.1	2.7/2.2/3.0	6	23	14	43	8.9
	45	3.9	2.7/4.1	3.0/2.3/3.2	7	26	17	50	9.3
	60	3.9	2.8/4.2	3.2/2.4/3.2	7	26	17	50	9.7
	merk.	6.0	2.8/4.1	3.2/2.4/3.3	7	27	17	51	10.0
18261	0	o	o	o					(14.2)
	15	4.4	4.6	4.4	14	11	14	39	11.2
	30	4.6	4.7	4.4	15	11	14	40	12.9
	45	4.6	4.7	4.4	14	11	15	40	14.3
	60	4.6	4.8	4.4	15	11	14	40	17.0
	merk.	4.7	4.8	4.5	15	10	15	40	17.7
19024	0	k	o	o					(27.8)
	15	4.0	4.1	4.5	8	12	12	32	25.3
	30	4.0	4.2	4.5	8	13	12	33	30.4
	45	4.1	4.2	4.6	8	13	13	34	34.3
	60	3.9	4.2	4.5	7	13	13	33	32.8
	merk.	4.2	4.3	4.5	8	14	13	35	36.1
20231	0	k	k	k					(5.8)
	15	4.0	4.0	4.3	14	13	14	41	4.6
	30	3.9	3.9	4.2	13	12	14	39	4.9
	45	3.9	3.9	4.2	14	13	14	41	5.4
	60	4.0	3.8	4.2	13	13	14	40	6.0
	merk.	3.9	3.9	4.2	14	13	14	41	6.3
21003	0	o	o	o					(4.7)
	15	3.7	3.3	4.0	10	9	8 ^a	27	4.3
	30	3.6	3.4	3.9	11	11 ^a	9 ^{ab}	31	4.5
	45	3.6	3.3	3.9	11	11 ^{ab}	9 ^{bc}	31	5.1
	60	3.5	3.3	3.8	11	12 ^{bc}	10 ^{bc}	33	6.3
	merk.	3.7	3.4	3.8	12	12 ^c	10 ^c	34	7.3
21005	0	k	k	k		xxx	xx		(6.5)
	15	4.0	4.0	4.3	7	18	15	40	5.3
	30	4.0	3.9	4.2	7	17	15	39	5.6
	45	4.2	3.9	4.2	6	17	15	38	7.3
	60	4.1	4.0	4.2	7	18	15	40	10.3
	merk.	4.2	4.0	4.2	6	18	15	39	9.2
21006	0	jyv./o1j.	2/3.n.	1/2.n.					(7.0)
	15	3.5/1.0	2.8/2.3	2.3/2.7	11	(6+)	21	(38)	10.9
	30	3.5/0.8	2.9/2.5	2.5/2.9	12	(6+)	23	(41)	10.2
	45	3.7/0.7	2.9/2.5	2.8/3.1	12	(6+)	23	(41)	10.5
	60	3.6/0.8	3.1/2.6	2.5/3.2	12	(7+)	24	(43)	11.8
	merk.	3.5/0.8	3.2/2.6	3.0/3.3	11	(6+)	26	(43)	12.9
22001	0	o	o	o					(14.7)
	15	5.2	4.0	4.0	11	14	14	39	12.0
	30	5.0	4.0	4.0	11	15	13	39	14.5
	45	5.1	4.1	4.1	11	16	15	42	15.9
	60	5.1	4.1	4.1	11	16	14	41	16.9
	merk.	5.0	4.2	4.2	12	17	15	44	16.3
24801	0	1/2.n.	v.k/t	1/2.n.					(8.0)
	15	3.5/4.4	4.2/4.4	2.7/2.5	18	21	27 ^a	66	8.9
	30	3.7/4.7	5.1/4.9	3.4/2.9	19	23	35 ^{ab}	77	12.6
	45	4.0/5.0	5.9/5.6	3.7/3.3	18	28	38 ^{ab}	84	14.8
	60	4.1/4.9	6.2/5.9	3.8/3.4	20	29	41 ^{ab}	90	19.1
	merk.	4.3/5.3	6.5/6.2	4.0/3.4	19	31	43 ^b	93	27.0
25418	0	o	1/2.n.	1:n					(15.2)
	15	4.1	2.0/5.0	2.8 ^a	19	27	17 ^a	63	12.8
	30	4.2	2.0/5.0	3.0 ^{ab}	20	28	19 ^{ab}	67	15.1
	45	4.2	2.1/5.0	3.0 ^{ab}	20	29	19 ^{ab}	68	17.8
	60	4.1	1.9/4.9	3.2 ^b	20	28	20 ^b	68	15.0
	merk.	4.1	2.0/5.0	3.2 ^b	20	27	21 ^b	68	15.9
43017	0	o	3.n.	1/2.n.					(5.2)
	15	4.3	4.3	2.9/2.5					3.5
	30	4.5	4.5	3.0/2.5					6.0
	45	4.5	4.5	3.2/2.6					5.4
	60	4.5	4.5	3.2/2.6					6.6
	merk.	4.5	4.5	3.4/2.7					7.3
43327	0	k	k	k					(4.6)
	15	3.6	3.8	4.0	10	11	13	34	3.7
	30	3.9	4.0	4.0	10	13	13	36	4.0
	45	3.6	4.1	3.9	9	12	13	34	4.1
	60	3.9	4.1	4.0	10	13	13	36	5.0
	merk.	3.7	4.1	3.9	10	12	13	35	5.2

